

Lukko

LEMBITU.

EESTI MUISTEPÕLWE MÄLESTUSTEST KASWANUD
LUULETUS.

Puhkama jäinud lauliku

FRIEDRICH REINHOLD KREUTZWALDI

Järel jäetud paberidest

wälja antud.

Tartus.

M. Vares'i raamatukaupluse kuluga.

A. Leets.

Sisseminikuks.

Nüüd ast'gem kodadesse laulja järgil,
Kus rahwa peastjad hiilgdes paistawad,
Kell' pead on ehitatud wõidu pärgil —
Mis walgust meile maha woolawad.

Me' kannatame pehmem päewa waewa,
Kui teadawal, mis nemad kannatand,
Kes häda wõites lendasiwad taewa:
Kus Ukku neile puhkepaika ann'd.

Üks hiilgab sealt meil herrandlikul ilul
Kõig' tõiste hulkadest kui kuningas,
Ei maitsend tema rõemu elu wilul,
Ehk noorus küll tal rinda paisutas.
Ta heitis walitsust ja armu lille
Siin walu kuristiku sügawa,
Läks pakku pimedama laane sülle
Ja elas üksi oma waluga.

1965:2293

HELSINGISSÄ,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1885.

Ei lennanud ta mitte alla taewast,
 Tal 'polnud tiibu nagu lendawal;
 Läks puhkama, kui peasnud oli waewast:
 Ta olnud *inimene* risti all.
 Sest sai tal küllalt rõemusi siin maits'da
 Kõik kibedusi tundma õpida,
 Et tema kujust igawest saab paistma
Täis inimese kõrgus otsata.

Mu laul! sa luige, kelle pehmed tiiwad
 Meid üleskandwad pilwe piirteni,
 Ja wiimaks kõrge Taara kotta wiiwad,
 Kust Wanemuine tuleb tagasi —
 Kui Eesti pojad ükskord sihti näewad,
 Mis tema sõrm neil ette rajanud:
 Kes kõrgemale püüdnud ööd ja päewad,
 Neid tulewik ei mata unust'tud.

Ja kellel silm neist õnne maad on näinud,
 Sell tuleb meele koidu tuleleek,
 Tal on, kui oleks tutwad teed ju käinud,
 Kord kohta näind, kus tulew *kodupaik*;
 Ja imevägi täidab temal meele,
 Ta ärkab siis, kui raskest unewäest,
 Ja leiab omas põues *uue keele* —
 Wist tulnud wana laulu-targa käest.

Nii äratan ma unustuse healed
 Kui noorus'-laulud wana raugale,
 Ja nagu jõgi omad wirgud wooled
 Seal maadest läbi saadab merele,
 Ja kui tal laened juba merde jooswad —
 Weel hallikate aset mäletab:

Kus tema sooned mulla rüpest tõuswad,
 Kell' niiskus puid ja lilli imetab.

Ma alustan! — Oh kuule minu kõla,
 Sa meie-aegne rahwas teraselt,
 Ehk kustutame seega wana wõla,
 Kui healte kohin kostab ülewelt!
 Ehk kuulwad need, kes enne meid siin eland,
 Nüüd mullas ammu, ammu puhkawad,
 Need, kelle laulud enne meid siin kõland:
Et Eestis laulikud weel elawad.

Esimene laul.

Yaik' kustunud on sõasarwe kärin,
Mis päewa kolm ju rahvast hirmutand,
Et mägesi ja metsi waenu mürin
Kui Kõu wanker rängast põrutand,
Ja pakku põgend naeste, laste wärin,
Ka muru pinda wabisema pannud,
Ei wahwa meeste süda tunnud kurna:
Neid saatnud *wabaduse* tung siin surma.

Ja jõed ja ojad, kelle puhas wesi
Nii selgelt imitsenud hallikast,
Ei karastanud wäsind inimesi,
Kes tulpind olid päewa palawast:
Sest weri woolas weega segatesi,
Mis mõek ja oda waland kibedast:
Et mulla põrm ja muru punetawad,
Kell wärwi annud wäpra meeste haawad.

Kui kautand pealik järel jäenud sabast
Weel seltsimehi leidnud põgen'ma,
Kes metsa warjust, sula soost ja rabast
Ehk peidupaika lootnud tabada,
Kus nemad kiusu küüsisist peasnud wabast
Ehk ööde warjul wõinud puhkada:
Ei annud uhke wõitnik neile mahti,
Waid tegi taga kihutuse jahti.

Üht weiket hulka parematest meestest
Oln'd walinud ta waenlast kiusama;
Ta sõitnud ise eel, tükk maad weel tõistest
Et kitsal radadel wõind juhtida.
Ehk alla weerend päike lahkund paistest
Ja tee neid wedand paksu pimedas,
Ei hoolind wõitnik kõigest kinnitustest,
Ei kannust, kiwast, ratsu komistusest.

Seal juhtus tema äkilise kalda;
All woolas sügaw jõgi wahutes.
Ju pime öö on wõtnud meelewalda:
Ei nähtud teed, ei rada kuskil ees,
Ei paistnud tähe kibet taewa alta,
Et wõitnikul seal käre kitsas käes.
Ta kutsus sarwel kokku seltsilased,
Kes kohkund näitwad nagu leinakased.

Ta hüüab: „Waenlane on meil käest läinud
Ja päike paistet peitnud silma eelt;
Mis urgas põgen'jatel warju teinud —
Wõib Wana-isa teada täht'de teelt;
Ka hirmutust, mis nende üle käinud,
Kui leidsiwad meid enda jälgedelt:

Üks kogemata juhtund silma waatus
Neil oleks olnud surm wõi wangi saatus.

„Mis peame tegema? Sest leer on kaugel,
Ei jõua meie täna tagasi,
Meil ratsa hobud wäsimuse raugel
Ei taha sammu tõsta edasi;
Pilw peitnud puna aegsast ehalaugel,
Ei Äik'se wihm wist pikal wiibigi;
Wirk walmistagem laia puude alla
Meil puhkepaika ööseks pilla palla.“

Nii puhus wõitnik; waikselt kuulasiwad
Ta sõamehed antud käskusi,
Kui kohisedes kaugelt tuule tiiwad
Ju wihma piisku puistand nendeni,
Ning mustas rüüdis taewast tuiskasiwad
Siis wälgud maha rist- ja põigiti;
Rutt tulemas on raskem wihmasagar,
Kus warju otsib igamees, kes agar.

Nüüd tõttasiwad mõned metsa rängi,
Et wihma warju wõiksid otsida,
Ja tõised walmistasid sambla sängi,
Kus wõitnik pidand pisut puhkama.
Ta waatas naeratates meeste mängi
Tükk aega pealt, siis hakkas puhuma:
„Küll marutuule tugewamad tiiwad
Kõik teie tegu pilla palla wiiwad!“

Just äkitselt olnd tuulispaska tõstnud,
Kui wõitnik waewalt jutu lõpetand;
Ei olnud sambla säng siin kauem kestnud:
Kus tuule hoog kõik kõigil lendma pannd,

Mis tema metsa ehtest maha westnud,
Kui puie ladwu maani paenutand;
Ja linnud lähwad lausa wihma kätte,
Neil' warju paremat ei tule ette.

Ei wõitnik külmast wihmast palju hooli,
Kelt silm ja palaw ots saab jahutust;
Kes sõa mässul 'pole kartnud nooli,
Ei märkand Pikse wihmast wigadust;
Tal kähärhiuksed lendwad sasis pooli,
Silm imeb märjast kastest karastust.
Ta waatab rõemsalt, kus kui laened merel
Kõik ladwad tantsib Pikse pilli järel.

Seal kõlab kaugelt walju hõiskamine,
Mis jõe kaldalt kuuluks tulema;
Kas inimise loom wõi metsaline,
Kes kõrgelt kuuldi alla langewa?
„Oh wõitnik! arult wõitnik õnneline!“
Nii peaseb paksust unest kõlama,
Ja sõalaste heal ja rõemukärin
Käib laanest läbi nagu maru wärin.

Umb arwates, mis sündida seal wõinud
Läind wõitnik kiirelt jõe kaldale.
Kõik pimedas; ei silmad misgi näinud,
Wälg üksi wiskab walgust laentele;
On tema kiire tulukene läinud,
Siis langeb järsk kõik pimedusesse.
Seal astub wõitnik sammud kaugemale
Ja sõalased jõudwad ligidale.

„Õnn, Lembitu! oh õnn!“ — nii jälle hõiskas
Üks ligemale tulles sõamees,

„Õnn on küll suur, kes sinu kätte paiskas
Siin waenlast pealiku rask' maru wäes,
Kui üks meist tema warju urka nuuskas,
Siis põgenes ta jooksu meie ees;
Ja kui tal viimne lootustäht seal lõppes:
Siis hukkas ennast tema — jõkke hüppes.

„Nii kaljult langedes ta leidis otsa,
Ja surnud keha tal on laente wäes,
Küll wesi weab ja wiskab teda metsa,
Kus kaarna nokad ootamas ju ees.
Kui oleks rada pisut vähem kitsa —
Siis seisaks elusalt ta meie käes.
Ta seltsimehe saime õnnelt kätte,
Ked' nuhelda sull' toodaks warsti ette.“

Nii puhus sõanik ja tema kõla
Ei kustund weel, siis tulnud tõised ka;
Nad tasusiwad kuulutatud wõla
Siin väga imelise wangiga:
Sell nähti karwased kõht, rind ja õla,
Ei! — üsna keha kaetud karwuga.
Ehk toojatele rõem wist südant täitis,
Neil ühtlase silm siiski kartust näitis.

Sai Lembitu tükk aega wangi waatnud
Ja tema kortsus-palgeid imestand,
Kord silmi wana rauga päha saatnud,
Mis raskem wist kui kaelal jõudu kand'.
Kui männi ladw, mis tuule tuhing haaw'nud,
Nii olnud nõdrus teda küüru pann'd —
Ja pikad lumewalged hiuksed jooksid
Tal kintsuni, et kehal katet kooksid.

„Kes oled sa?“ nii wõitnik küsitama,
Kõik astsid ootes sammu ligemal',
Et kuuleksid, mis pidi wastatama,
Sest raugal keel kui seisaks luku all;
Kes kaugemal, ei wõinud aru saada,
Mis suu tal sahkas salasosinal:
„Mul ainus elusiht siin kaduw ilmas
On jumalaid ja armu kanda silmas.“

Ei wõind see wastus mingi selgust anda,
Mispärast Lembit' tõistkord küsis nüüd:
„Kes oled sa? Sull' kaebdus peale panda,
Et minu wasta tegid rasket süüd,
Kui waenlast püüdsid hädaohust kanda:
Mis eest — ma kardan — oma naha müüd?
Kuis tohtisid sa temal abiks heita
Ja minu waenlast salamahti peita?“

„Jah!“ — kostis rauk — „nii juhtus tõeste asi,
Kui puhusid. Wõi wõisin tõisite?
Ta tuli. Ma ei tohtind õelda: kasi!
Kes külalisen' tulnd mu urkale?
Ta usaldas, et tutti ma ei sasi —
Ja oli üle selle — inime!
Ma kostsin: „Wõta heaks, mis jõuan anda!
Ei teand, mis nimi tal wõi sul on kanda.“

Rauk waiknud; — wõitnik hüttnud naeratates:
„Kas näete, mehed, imelugu siit!
Ma leian rauga, kesse unistates
Ei minu nimega weel aega wiit'd!
Eks Lembitu ei kostnud, kui meid saates
Kõik Eestimaad täit minu nime kiit!

Ka Lätis, Soomes laial tunntaks nime:
Siin asub kurt ja kotis kaswand pime!“

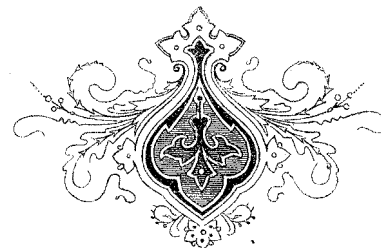
Siis wana raugalt pikem järel nõudma:
„Kas *Lindanisa* ehk ei tunne sa,
Kus lapsed, naesed, raugad warju leidma
Kõik saawad, tuleb waen neid tungima?
Kes sõateed ei suutnud minna sõudma,
Need jäiwad koju minu isaga.“
„Ei!“ — kostis rauk — „ei näinud silm mul linna,
Ehk nähtus wõind mul unustusse minna.“

„Sa ütle“ — sundis Lembit — „tõeste mulle:
Kui kaua sina laanes elanud?“
„Ei tohi“ — kostis rauk — „ma seda sulle
Wist järsku puhuda nii tõest kui muud;
Kui tahaksid sa minu koopa tulla,
Siis näitaksin ma mitu uhked puud,
Mis kämbla kõrgusel ma istutanud:
Neil ladwad ammu laanest kõrgem saanud.“

Et kuuljad imestes ei saanud aru
Läind Lembit uuest otsust pärima:
„Siis seisab uks sull lahti, laane karu!
Kust waenlan wõib ja sõber astuda?
Ma soowiks näha sinu koopa waru,
Kas wõimalik seal öösel puhkada,
Täis usaldust, et sinu leemepada
Ei saa meil mitte keetma surma rada?“

Nüüd wõeti teed siit otsekohe urka,
Kus peastmist lootsid leida wihma käest;

Ei pilkand keski kauem nõdra rauka,
Sest kartlik austus warjas wana meest,
Kes' waikselt pugend oma tutwa nurka
Kui püüaks peitu minna tõiste eest.
Ehk õues wihma küll kui wardast sadas,
Ei märkand ükski neist, kes koopas magas.

Teine laul.

Ehk koobas küllalt ruumiline näitis,
On siiski temas pilkan' pimedus;
Sest ainust walgust, mis ta sisse heitis
And' aeglik walgu tera sädendus,
Kui wahewahel pilwe põuest läikis,
Et kõik ei kataks ööde walitsus.
Küll ärkas küsidusi mitmel mehel
Siin salajast, mis oli pandud tähel.

Kas koopa seinu inimese käsi
Wõi loodus'wägi oli walmistand?
Kas kewadene suland lumewesi
Wõi wihmawood siin urgast uuristand?
Mis salapeidul imeline asi
Ehk elaw loom seal liikwat märki annd?
Nii küsisiwad salasosil mehed,
Kui kõrwa, silma lang'sid wõerad tähed.

„Tee tulewalgust, mees! et saame näha,
Kas lahkust näitad tulnud wõerastel?
Sa tead, et kurja sull' ei tahta teha,
Kui meile wasta tuled sõbra teel?
Sa näed, mis raskest walab wihma maha
Ja köidab käiki meil kui wangidel:
On wihmasagar õnnelt mööda jõudmas,
Siis leiad meie sammud jälle sõudmas.

Nüüd ole wirk! ja walgusta meil urgast,
Et selgest saan su koobast nägema?“
Nii puhund Lembit; wastus kostnud nurgast:
„Su tahte täitus on mull wõimata.
Nii tõest, kui ükskord loodan peasma kurjast:
Ei ole suwel tuld weel näinud ma;
Kui talwel külm ei sunniks suitsu kerki:
Ei saaks wist koopast keski elumärki.“

Kui seda kuulnud, kiirustasid mehed,
Et puid ja raagu korjaks pimedas,
Mis kogemata warjutawad lehed
Ehk kuiwad olid hoidnud niiskes maas.
Neid keelas Lembit hüüdes: „Waatke tähed
Ei salli walgust, nad kõik puhkamas!
Küll tuul ja päike kuiwatawad wäljas
Meil homme märjad riided sõites seljas.

Kas wõimata meil oleks kannatada,
Mis rauk siin eluaja kannatand?
Mul kaheldus, kas ükskord sõnaldama
Ehk saab tal suu: mind oli elu kannd?
Ta hingab, wõib ka liikmeid paenutada,
Ja märkab ehk — kui nälga on näpistand?

Wist tunnistates saab ta hinge heitma:
Ei saand mull elus tõsist elu koitma.“

„Ei saa mull surm ka surma nime kandma!“
And kosteks rauk: „sest kergelt kukub leht:
Kus kange puu wast wälja peawad tõmbma,
Kell sada juurt on köitnud mulla kest,
Ja kelle wärske mahl peab toitu andma,
Et imedes saab täitust surma köht.
Kus tuhat soont on täitnud elu meri:
Seal woolab surma tuhat haawast weri.“

Ta sõnad Lembitul on meele pärast,
Kes lahkelt puhub: „Targast räägid sa!
Ei peaks sa lahkuma meil rahwa kärast;
Kui tuled meie kaasa, tõutan ma
Sull koolipoissa tuua iseärást,
Ja sina pead neid targaks tegema;
Ma annaks linnas aeda sull' ja tuba
Ja tahtmist mööda asumise luba.“

Kui Lembit alles puhus, näe! seal puges —
Waik wälja tulles koopa mustast suust
Üks loom, kell's silma waatus wõerust luges,
Et keski saand ei selget tunnistust.
„Wuih, karu!“ — kuuldi siis ja kartus suges
Wist mõnel hiuksed püsti tutikust.
Rauk palus: „Mehed, ärge wõtke oda!
See haige naaber warjub minul koda.“

Ja karu lamas põrandale maha,
Kus tasa tumedast ta mõmises;
Ei näitnud tahtmist temal teha paha,
Ehk silm küll seisis poolelt põrnites.

Rauk rääkis, karu silites: „Ei taha
Ma aega wiita lapsi otsides.
Siin näete minu kooli poisikese,
Kes otsimata seie tulnud ise.“

Nii jutustes tükk õhtut juba läinud,
Ja keski weel ei märkand wäsimust;
Kes koopast wahel olid wäljas käinud,
Need kuulutasid wihma lõpetust.
Küll selgest oliwad neil silmad näinud, —
Mis ojasi seal wooland wihma suust,
Kui aega mööda kadund pilwe wari:
Peast paistma jälle kuu ja tähe kari.

Nüüd küsis Lembit: „Ütle, taadikene!
Kas tuled kaasa teed meil juhtima?
Sest kitsas metsa rada, märg ja libe,
Wõib wõera jalad kergelt eksida.
Kui wõtad kuulda palumise kõne,
Siis saaksin surmani sind tänama?“
„Jah!“ — kostis rauk — „teid tahan tulla saatma
Nii kaugele kust lagedat saad waatma.“

Ja kitsal teel, järsk kuristikku kaldal
Üks tõise kannul alla roniwad.
Kes libisedes waarutawal jalgal
Kord wiga kartes äkist kilkawad,
Neil tõised tugewamad wägiwaldal
Kät lahkelt abiks jälle pakuwad.
Nii läks neil tee, mis waewata ei olnud,
Et ühtki õnnetust ei wasta tulnud.

Järk astub lagedamas meeste sammu,
Kus kiviprügist kuu neil näitab teed;

Järk katsub jälle paksem mets neilt rammu,
 Kus pimedus veel kudumas on ööd;
 Kord nõelab mõnda kibuwitsa krammu,
 Kord tõised wiletsuse walu wööd,
 Seal krabiseb nii äkist paksu keskel,
 Kui tuleks metsaline kiusu astmel.

Neil juhiks eel on rauk, kes kumardates
 Kord korralt sammu kiirust wiiwitas,
 Kus teraselt ta rada ette waad'tes,
 Et jalg ei tallaks ussikestki maas;
 Kus minek kinni seisis okste kütkes,
 Sealt kõrwale ta oksi paenutas;
 Ei sallinud, et mõrtsuk mõega tera
 Üht loodud kaswukest siin raiskaks ära.

Nii jõudsiwad nad juba oru ligi,
 Kui koidu puna päikest kuulutas,
 Paks udukuub veel katis maad kui pigi,
 Et silma waatus üsna tumedas;
 Siin pühkisiwad mehed otsast higi,
 Kui rasket rada nägid lõppemas.
 Üks wihmast paisund jõgi woolas wahtus
 Wet üle kalda, millel puudus mahtus.

Mäe harjalt ulatasid orgu silmad
 Järsk mäge mööda alla waatama.
 Mis imeliku heali tuule hõlmad
 Seal udust äratanud kerkima?
 Ehk kuuljatel küll südamed on külmad,
 Ei oskand asja keski tähend'da —
 Lai kisa tõuseb, wahel tiiwa wuhin:
 Kas tuli seal, kas hädaliste muhin?

Kui oleksiwad' wärawad kõik lukul,
 Kus hinge karjad sisse kipuwad
 Seal maal, kus meie silmad ööde hukul
 Ei lase näha wiimist kodumaad, —
 Kus waimud püherdawad meele nukrul
 Ja tropis wihast aega wiidawad:
 Nii ujusiwad paksus udu-meres
 Hulk nägemata loomad ühes peres.

„Mis on seal?“ küsis Lembitu ja wahtis
 Nii teraw silmil alla udusse.
 „Mis on seal, kostke?“ küsis ta ja tahtis
 Wirk wastust, — keski suud ei lahti tee.
 Ja kolmat korda küsis ta, ning jahtis:
 „Mull wastage! — miks kohkel seisate?“ —
 Siis kostis rauk: „„Küll päike tõuseb paistma
 Ja saab sull' sinu tegu wälja näitma!““

Ta sõna järgil tõusid walgus' terad
 Siis idast üles. Päike helendas,
 Ja kõrgel lendsid puna-auu kerad,
 Et läikus taewa sõrwi kaunistas.
 Seal keerutasid üles udupärad,
 Mis päikse paiste laial lahutas.
 All walge org. Kus kole surnu wäli
 Meest mehe kõrwa paigutand kui halli.

Siin olnud toona-eilne lahing' ase,
 Kus wahwad wõitjad waenlast raskest löönd,
 Siin olnud mässul mõne wõidulase
 Ahn' mõek ja oda rohkest elu söönd;
 Siit olnud Lembit pakku-pögenlase
 Ta saatjatega häda-ohhta wöönd:

Ked lootus, elu peasta, oli petnud
Ja jõgi surmas külma sülle wõtnud.

Seal nähti lugemata kaarna parwed
Ja raisakotkaid seltsi kogunud,
Kell kaugel nuusutawad noka-sarwed
Ju haisu tuulest üles puhunud;
Nad nägelesid nüüd, kus surnu narmed
Üks wägiwaldselt teiselt kiskunud;
Ka metsa neljajalgseid tahtsid jagu,
Kui inimese lihast tunnud magu.

See kole näitemäng — kui nõidus' wõrgu
Olnd Lembitule kudund silma ees;
Tal waates on, kui seisaks päris põrgu
Siin elaw silma ees ja südames.
Ta wahtis kaua üksi silmi orgu,
Ei leidnud teed, ei rada tuimuses:
Need werekujud kudusid tal silma,
Kui läheks waatus otse surma külma.

Seal seis'wad paiguti kui weiked künkad
Weel maha löödud meeste lademed,
Siin täitwad lagedad kui mätta rünnad,
Kell nool ja odad teinud surma teed,
Weel mitme küllest paistsid noole tükad,
Mis meestel närtsitanud südamed:
Neid ringis seiswaid surnu rünnakaid waates
On Lembitul, kui oleks nuhtlus saates.

Ja mitme ratsulase surnu keha
On kinni katnud langend hobune,
Kus tõise külles selged märgid näha,
Et taper teda sundind surmale;

Üks kolmas püüdnud enne wiimist eha
Weel jalga toetada sammule:
Kus were woolus kurnanud tal rammu
Ja surma ingel lühendanud sammu.

Ja mõnel koormas rindu raske kiwi,
Mis sõawanker tapes weeretand,
Ja tõiste peale puistand surma iwi
Ränk lingu lops, mis teda maha pannd,
Ja mõnda tõisi tugew nuija tüwi
Siin surnu seltsi sekka langetand.
Nii lamasiwad mehed kahwand palgel
Ja were punet 'polnud koidu walgel.

Kui unenägudes olnd sammu laisul
Wist wedand Lembitu siin kaugemal',
Kus surnud sõalased muru kaisul —
Kui Uku rüpes puhk'wad rahu all,
Ja kus neist tarretanud weri paisul
Weel laialt loiguna on nähtawal.
Kõik seda koledama surma nagu
Eks olnud sünnitanud tema tegu?

Siin tungib kõrwu äkist kaebamine,
Mis kuuljal hinge wabisema a'ab.
Ei näinud kohkust ehk weel inimene,
Mis keelt ja sõna nõnda lukutab,
Kui Lembitul siin kohkel küsimine:
„Kes hüttnud?“ surnu pea end' liigutab,
Siis surma walus wingub: „Wiige weele,
Kus piina jahutates kastan keele!“

Ja Lembitu seal ehmatates hüüab:
„Küll tõuswad maa seest tuhat hallikad,

Kes ühe neist mull seie tuua püüab,
See kannaks kingituste kallimat!
Miks tühja puhun? Mehed! kes teist jõuab
Wett leida? wõidab palgaks paremad!
Tal kiirus olgu kõigest ülem mure:
Et hädas abita üks mees ei sure!“ —

Küll rut'wad mehed. Aga kiirem lendes
Olnd surma saadik juba haige ees.
„Oh piinad, rasked olete küll kandes,
Lai petus kõik, mis elas südames:
Et jumalad neid wiivad rahu andes,
Kes waenu wäljal lang'wad sõdides!“ —
Nii ohkas mees, ja tõmmu were oja
Tal woolas suust ja surmas Eesti poja.

Weetoojad kaugel; waata, ligem nopis
Rauk murult kurekatla karika,
Kuh sisse tema krooksleht'tilgad tropis,
Mis nende põuest wõinud pühkida;
Neid põlwil surejale suhu topis,
Et keel ehk niiskust saaks tal märkama.
Siin murdes silm veel tänab wilu kastet:
Ei kõigil olnd nii lahket surma astet.

Seal langend Lembit surnu ligi maha
Ja sasind sülle tema kahwa pea,
Ei surnud waates wäsida ta taha,
Kell' liikmed tugewad ja nagu hea;
Ta katab surnu silmil' laugenaha
Ja waatab odast tehtud haawa wea,
Mis wahwal noorel mehel rinda lõhkund
Ja eluwaimu kehast wälja õhkund.

Ja wana rauk olnd waikselt ära läinud,
Mis Lembitu wist tähele ei pannd; —
Ta mehed tuliwad, kes tühja käinud,
Ei sundja neile ainust sõna annd;
Ta istus waik, kui oleks unda näinud,
Ei koleduse koormat mitte kannd.
Seal ligistawad laiad rahwa parwed
Ja kaugelt hüüdwad rõemsast sõasarwed.

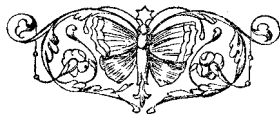
Täis Eesti wägi. — Truuwid sõamehed,
Kes Lembitust paar päewa lahutud,
Nüüd nõnda närtsitand, kui põual lehed,
Siin näha tahtwad armast pealikut.
Ja ligemale tulles tõusid tähed:
Mis rõem neil olnd, et leidnud kadunud.
Nüüd Lembitu, kui raskest unest ärkab
Ja sündind uudist kogemata märkab.

Siis wäepealik *Wamba* astus ette
Ja puhus alandlikult teret'des:
„Lai tänu jumalaile, kes mull' mõtte —
Sind seie tulla ots'ma — juhtis ees!
Küs õnnelt oleme sind saanud kätte,
Kell' järel kartes ohkand igrames.
Nüüd karga kiirest uhke ratsu selga
Ja tasu wäele armastuse wõlga.

Ja waikselt hobu seljast teretates
Sõit'd Lembitu nüüd nende ridades,
Kus sõalastel silmad palweid saates
Wist Uku poole tõusid silma wees.
Waik sõitis Lembitu; must mure kates
Tal seisis meel kui päike pilwe sees.

Neil' olnud hober sammul sidet k itnud,
Kes werew ljal wõites hinge heitnud.

Ja leeri siit, mis löödud jõe kalda,
Kõik lähwad mehed jälle tagasi;
Sest neile oli antud meelewalda
Siin puhkel maits'da wõidu pidusi,
Ehk lusti luusil p enutada jalga,
Et aeg neil jõuaks kiirem õhtuni.
Ja Lembitul jäid unest wabaks silmad:
Tad piinasiwad luuletuse ilmad.

Kolmas laul.

Ja kõik se päew ja t kk ju t isest läinud,
Et Lembitu ei tulnud nähtawa;
Ei olnud teenri silmgi teda näinud,
Ei s aw ele käsku antud ka.

Seal mure mitme südant läbi käinud:
Miks  lem nõnda wõera wiisiga?
Ja tuiskel tungisiwad truuwid hulgad,
Kui Wambat kuulutanud wilepulgad.

Raudwanker weeres tasalisel sammul
Pikk leeri m  da kitsaliste teed,
Kus Wamba istus, kesse noorus' rammul
Kui enne jõudnud teha wahwa tööd;
Ehk palged temal haaw' ja kortsu krammul
Küll t hendamas wanaduse   d.
Mis wiga sest — kui waenu rasked rõhud
Ta puistab eest kui kerged tuule  hud?

Kõik wägi wankri ümber kokku tungib
 Ja tõstab käsi püsti paludes,
 Kus igamees end sirgumaie sunnib,
 Et kõrwad tõistest kõrgem ulates
 Tal kuulda tooks, mis pealik keelelt punnib.
 Siis tõstsiwad nad healt kõik kisendes:
 „Sa Lembitule palumist pead kandma,
 Et silma päikest meile saaks ta andma!“

Ja Wamba tõutas nende tahtmist täita
 Neil asja lugu minna pärima;
 Siis puhus ta: „Ei taha wastust peita
 Ma teie eest, mis mulle awalda;
 Seepärast palun mõned seltsi heita
 Ja ühes sinna tulla minuga:
 Teil nende suu peab hiljem kuulutama,
 Mis temalt wastuseks saab meile saama.“

Teil teadaw on, et meie waenlast wõitnud
 Ja wäge temal ära häwitand,
 Mis Läti tiibu mõneks a'aks wist kõitnud
 Ja jalgu ahelasse sõlmitand;
 Ta sõawanker, mis nii kaugel sõitnud,
 Siit peremeest ei enam koju kannd;
 Meil taewast hiilgamas on rahu tähed —
 Et koju wõiwad minna sõamehed.“

Kui saadikud on jõudnud telgi ette,
 Kus Lembit praegu aset pidamas,
 Ja kuhu triibuline lipu rätte
 Neil' teed ja rada kaugelt juhatas;
 Seal anti kannupoisil teadus kätte,
 Kes saadikute soowi kuulutas:

Et nemad suuremat ei tahtnud teha —
 Kui wäewalitseja palget näha.

Siis käskjalg ruttas. Pealik Wamba kõndis,
 Talt wastust ootes, leeri waadates,
 Mis ringis sõalaste keskel sündis,
 Kui tamm ta seisis ise metsa sees;
 Tad keha kasw ja kõrge kuju kandis
 Nii kaugele, et kõigil silma ees.
 Kus sõameestest tema kuju nähti,
 Seal lausa kiitus'-laulusi tal tehti.

„Üks wahwa mees on Wamba! Esimene
 Ja kõige kangem wõitnik sõawäes!
 Tal lennab oda nagu liblekene
 Ning mõegal tuli taga tema käes!
 Kui ratsu seljas sõidab kihutelle,
 Siis põgeneb, mis ial temal ees.
 Ja jumalate kaitserikkad tiiwad
 Tad häda-ohust ikka koju wiiwad!“

Kui mehed alles laulsid Wamba kiitust,
 Seal tehti telgi ukseid ammule
 Ja lasti tahtjad sisse ilma wiitust,
 Kus Wamba puhus: „Järsku kallale!
 Siin laskem' tasa samm' ja sõna niitust,
 Et mõlemad meil kolinad ei tee,
 Ja Lembitut ei wõiksid pahandada,
 Kui tema käsku tahme kuulda saada.“

Nad läksid telki; leidsid tagaseinas
 Poolistikila armsa ülema,
 Tal paistis nägu, nagu kuu, kes leinas —
 Et maapilt tulnud teda warjama.

Tal wäsind silm, kui kõrges kasteheinas
Üks weike lille tahaks närtsida.
Kui kõrwad tulejate astmist märkand,
Seal waatas ta, kui oleks unest ärkand.

Nüüd püüti teretates austust anda,
Ja Wamba hakkas nõnda puhuma:
„Mis karjast saab, kui karjus hoolt ei kanda,
Ehk eksil juhita jäend rändaja?
Sind palume, meil' lahkelt ette panda,
Mis pikemalt me' peame tegema:
Et suurest wõidust kaswaks hüwa wilja
Ja leiku-aeg ei wiibiks mitte hilja?“

Siin tõstis Lembitu wast üles silmad
Ja nägi leinas wahwat wana meest;
Siis kostis ta: „Ma tean, et ööde külmad,
Rask' unenäud on wiinud minu käest
Kõik mõtted; tühendanud lootus' ilmad,
Et ärksalt ma ei pease une wäest.
Mul mõtlemised lähwad kiirest tõtte:
Kõig' esmalt wõtan koduteed nüüd ette.“

Kui wälk, mis äkist tulnud selgest taewast
Nii olnud sõnad mehi eh'matand,
Ja Wamba hüüdis: „Peasta mind sest waewast!
Wist kõrw mul 'polnud juttu tähelpannd?
Ei sest, mis meile andsid wõlsi laewast,
Ma leeris kell'gil tohiks kuulda and'.
Ehk waenlase küll oleme siin wõitnud,
Ei siiski weel tal tiiwad hoopis kõitnud.

Meil tuleb esiteks maa ärawõtta,
Siis minna Riialinna kallale;

Ja sellepärast tuleb kiirest tõtta,
Sest muidu korjaks wäge waenlane.
Nüüd tuleb kibedast tal sauna kütta
Ja kuppu lasta tema kukrule!
Kui oleme kõik kohad riisund paljaks:
Siis laulgu tule-kukk weel neile naljaks.“

Nii puhund wanem pealik. Aga tema
Tark jutt ei leidnud tanu kuulajalt;
See puhus wihaselt: „Wist põrgu ema
Sull' sünnitanud mõtteid sügawalt!
Kolm päewa järgeste on püha *Koiwa*
Wett weeretanud waenu were alt!
Ei wande mõek pea pikemalta kestma:
Ei kauem mina käsi weres kastma!“

Kui Lembitu nii puhunud, ei wõinud
Siin Wamba kauem südant waigist'da;
Ta hüüdis kaebades: „Kes õnne nõudnud,
Need mingi rahuliste magama!
Meil rahu põlw on isamaalt nüüd sõudnud,
Ja wõeras jalg saab muru tallama:
Ning okasrikad rasked orjapaelad
On wiimaks sidunud kõik Eesti kaelad!“

Nii puhus kaebdes mees, ja hobu õues
Kui oleks kästud — hakkas hirnuma —
Ja kabja kraapimisel muru põues
Kerg' liiwa teri üles puistama.
Et õnne silmapilk ei lõpeks sõues,
On Wamba oskand abi otsida:
Ta lükab riide eest, ja lahti telki —
Mis wäljas sünnib — astub silmal elki.

Seal seisis Lembitu uhk sõaratsu,
Kes jõeale pidi jooma wiidama,
Ja tegi täkk küll mitmel wiisil katsu,
Et kõie kütkest peaseks putkama,
Ning mõni sulane sai raske matsu,
Kui jalge eest ei oskand pageda;
Sest hobul oli joogi himu ärkand,
Kui jõe jahutawat õhku märkand.

Kui Lembitul silm uhket looma näinud,
Ei võinud jätta ligem astuda;
Mis oli kallis ratsu kurja teinud,
Et õigust annaks teda wihkada?
Tal hober silm olnd südamesse läinud
Kui tulewälg, kes tahaks küsida:
„Miks julgest sa ei karga minu turja?
Kas ial õnne tee meil läinud nurja?“

Ja hobu rõemustas, et pea wõind panna
Siin jälle peremehe õlale,
Kui tahaks paluda: „mull luba anna,
Et wõin sind kanda uue wõidule?“
Ja Lembitu ehk oleks kostnud: „kanna!“
Kui wiibust poleks astund wahele:
Samm sammult telgi ligemale tungis
Paks inimeste hulk, kui kaarnad rongis.

Nad tõiwad raamil kanntud surnukeha,
Et Lembitul ta seisaks silma ees.
Kust surnu leitud, andsid märgid näha:
Ta wettind nägu, märjad hiuksed peas.

Ehk muutusi küll loonud surma eha,
On siiski tuntaw kõigil wõeras mees:
Sest tema kuningliku kallid riided
On palistanud kuld ja hõbe siled.

Ehk keski küll ei rääkind, siiski kõigil
Neil tutaw, keda jõgi kaldale
On wiskand, sest et temal ladus käigil
Olnd surnu wedu meele wastane.
Nüüd seisis awalikult walgus' läigil
Siin jõkke kargand kõrgem waenlane.
Ehk alla kukkudes küll pea tal lõhkend,
On were jäljed wesi puhtaks pühkind.

Kui Lembitu tükk aega surnut waatnud,
Siis hüüdnud kurwalt ta: „Oh jumalad!
Ma märkan, miks te' teda seie saatnud,
Sest meele kahtlus kippus rumalad
Mind tegema. — Nüüd loodan: olen wõitnud,
Sest eksitus ei leia kauem maad.
Nüüd laskem surnu tuhka auest matta,
Siis homme wara koju teele tõtt'da.“

Ja sõna lausumata läksid mehed
Sealt Wamba seltsis ära surnuga;
Neil tossus südamed kui suitsus rehed
On mustaks läinud wiha sapiga.
Küll nurin tõstis üles laiad tähed,
Et poolelt töölt nad pidand lahkuma.
Kell' aga naesed, lapsed kodu ootmas,
Neil olnud rõemu tulukene saatmas.

Kui tuleriida oliwad nad teinud
 Ja surnukeha pannud riida peal,
 Kõik preestri ohverdused mööda läinud,
 Ja waiki kustund kaebaw lauluheal,
 Siis olid tuleleeked läbi käinud,
 Ei jäänud muud kui paljast tuhka seal,
 Mis poti korjatud nüüd maha maeti,
 Ja kungas kalmul' warjuks peale kaeti.

Neljas laul.

Küll seisid seal sa kahekordsel läigil,
 Mu *Lindanisa*, kindel warjupaik!
 Sest rõem ja õnn on harwast kaksik käigil
 Nii rohkest rahwal südameid siin täit',
 Kui selle harulise päewa näigil,
 Kus sõawägi koju tulles waik: —
 Ei warem hõiskamise märki annud,
 Kui Laagnamäelt neid sammud orgu kannud.

Et aasta kõrgem suwe ilupidu
 Ja sõast tulek endid ühendaks,
 Seepärast tehti tee peal sammul sidu
 Ja wiiwitati aega päewa kaks,
 Et mured neilt kui kerged lume kidu
 Lahk wastawõtte ära sulataks.
 Miks Lembitu nii äkist meele pööras;
 See näitas sõameestel üsna wõeras.

Küll kogus kokku karjakaupa rahwast,
 Kui sõawäest ei märki nähtawal;
 Siin pidanud nad kannatama wahwast
 Weel poole päewa ootus' koorma all;
 Kui taewa palged läänest paistsid kahwast,
 Seal nähtaks tulejad wast ligidal.
 Kui mäe kõrgust katwad pilwe rünkad,
 Nii linna müürisi siin rahwa künkad.

Kui rõemuhelin kuulutanud wäge,
 Siis läinud seltsis linna wärawast
 Kõik preestrid neile wasta alla mäge
 Ja laulnud kooris: „Tere tulemast!“
 Nüüd ärkand rahwal rõemu kisa äge —
 Kui laente kohin mere sügawast;
 Et linnud kartes lendsid tuule-õhus,
 Kui rahwa rāgin muru pinda rõhus.

Seal täitsid rõemutuled Lindanisa
 Küll müüridelt ja kõrgest tornidest,
 Ja igast paigast tungis lusti kisa
 Kui linnu laulud lehtes metsadest:
 Et sõast peasnud poega mitu isa
 Ja ema terwelt leidnud silma eest; —
 Ja sõsaril ja armukestel silmad
 On lausa õnnerikad lootus' ilmad.

Kui Lembitu siis uhke ratsu seljas
 Kõik linna uulitsad olnd läbi sõit',
 Tal wangi kari eel kui muru haljas
 Annd tunnistust, et Eesti käes on wõit!
 Ei olnd neid wõitnik lasknud seista näljas,
 Ei käsi kellgi selja peale kõit':

Mis muidu wangidele söimuks tehti,
 Sest täna märgikest ei tõusnud nähti.

Ehk org ja mägi lusti healttest kiilgas
 Ja rahwal rõem ei tahtnud lõpeda,
 Kõik mere pind ka tule walgest hiilgas,
 Et kaladgi ei saanud puhkama;
 Ja Lembitul on süda raskes waewas:
 Ta pidi isa ette astuma,
 Kus otsust andmine tal kätte tuli —
 Miks poolelt teelt ta taganenud oli?

Seepärast teretes ta seisab lodus,
 Kui kardaks rahwa peale waadata,
 Weel vähem näeb ta tütarlaste kogus,
 Kes teesi tulnud lillil ehtima.
 „Ei ole mehel waim wist päris kodus;
 Üks wõõrus püüab teda wangist'da!“
 Nii sosisiwad piigad salamahti
 Ja kisk'sid imestelles silmad lahti.

Ja mitu mures kahwatanud ema
 Näeb Lembitu seal wäeti lastega,
 Kus kõige noorem rinna otsas tema
 Ju wäsind jõudu püüab kurnada.
 Eit waatab üksi silmi: kas ehk *oma*
 Ta tõiste hulgas juhuks nägema.
 Üks tuttaw tuleb. — Wastus olnd wist paha,
 Sest naene langend minestusse maha. — —

Seal mõtleb Lembitu ta kurbdust nähes:
 „Üks weike tükk mul wõidust silma all!
 Kui pisarate märg kõik jooseks ühes,
 Ehk kaswaks temast meri täidawal.

Mis aitab kaebdus, kui ei imet tehes,
Ja elu wõinud anda surejal'.
Nii mõteldes tal kaugel seisab süda:
Sest wõidu-pidud kurwastawad teda.

Nüüd jõudis tema isa koja ette,
Hing seisis kinni ahastuse wäes,
Sest taat ei pakund teretates kätte,
Ei paistnud lahkus temal silmades.
Ja wana rauga ainukene mõte:
Kas poeg, kui sündind wahwa mees —
Kõik asjad nõnda korral toimetanud,
Et Eesti rajad täielt rahu saanud.

Kui tema ise sõateed weel sõitnud
Ja noorus rammul waenlast maha löönd,
Ei olnd ta muidu täielikult wõitnud
Kui mõega terad wiimseid ära söönd,
Ja kõigil' keda wangi kütkeid kõitnud,
Pikk piinamine elu otsa toond:
Kõik hooned pidand maaga ühe tasa
Ja paljas saama nagu pihu pesa.

Kui Lembitu samm ligemale astus,
Siis tõusnud isa püsti istme pealt,
Kui oleks tuulde läinud sapi paksus;
Nii algas tema teretuse healt:
„Mul leinab süda, poeg, et sulle wastus
Nii kuum ei ole, kui ehk lootsid sealt;
Sa oled koju tulnud, waenlast wõitnud!
Kas kindlast temal käed ka kinni kõitnud? —

Su käsujalad olid kuulutanud,
Et sõawäljal olnud wõit su käes.

Kas oled ussil munad hawitanud
Kõig' pesaga, mis warjul liiwa sees?
Siis olime vast täiest wõitu saanud:
Kui kõik, mis tema, kustund surma wäes!
Siin waikis taat; ja poeg wõis sõna wõtta:
„Mind aeti **inimeste** wasta sõtta!“ —

See sõna leikand nagu mõega tera
Järsk südamesse wana raugale;
Ta mõtelnd: „Miks me waidlemise kära
Siin peame tõstma enda wahele?
Eks parem seisma jätta lõnga kera,
Ja tõisel korral kanda kangrulle?“
Ning nõnda mõeldes andis tema käsku:
„Kõik sõawägi siit nüüd mööda ast'ku.“

Siis sammusiwad mööda sõanikud
Kõik pikamiste astmel hõiskades,
Ja langutasid teretelles lipud
Kui Wanem nähtaw seisis silma ees;
Ja wiled puhusiwad iselikud
Ning kenad lood, kus tema kiitus sees.
Kui wanem *Atsu* nende wõimu nägi,
Seal hüüdis ta: „Mind noorendanud wägi!“ —

Kui mööda kõik, siis lasti mehed lahti
Ja anti lahket tänu kõigile;
Siis woolas kirju jõgi. Sada jahti
On kiirust andmas meeste sammule;
Seal tõstsid naesed, lapsed silma wahti
Ka mõrsjad oma armu kaisule:
Neil kõigil murepäewad mööda läinud,
Et elupõlwes weel on silma näinud.

Siis läinud kuningliku pidu peale
 Kõik pealikud, kes sunnil palutud,
 Ning Lembitu ja Wamba tõstsid heale
 Nii mahedalt kui sõbraks lepinud.
 Sest rõemupidu eel neil juhtund weale
 Ei puutunud, mis sõbrust seganud.
 Nii kerkis lust ja ilu kõrgel taewa
 Ja jahutas neil kantud sõa waewa.

Wirk käisid kuld- ja hõbe-peekrid ringi,
 Mis tühjaks joodud, kiirest täideti,
 Kui tahaksiwad wahwaid alla pingi
 Siin lükata, kus neile näidati:
 Et õlle wägi tugewast ei tingi —
 Kui wapraid paiskab pingilt pikali.
 Ehk suurem osa langend on wõi tukul,
 Jäi Atsu Wambaga weel pikem jutul.

Kui liiga käratsewaks tõusnud ilu,
 Olnd tasa pidult pugend Lembitu,
 Et tuule õhk ja ladus mere wilu
 Tal pea raskust metsa puhugu.
 Kui rannas jalutanud mõne pilu,
 Läind koju ta, kus puhunud tal suu:
 „Sa waikne pesa, kas sa rahu annad
 Ja minu mured omas kaisus kannad?“

Wiies laul.

Kui koidu punal kõrgused wast läiksid
 Olnd rahwas jalul jälle tallamas,
 Kes tänu kohud jumalatel täitsid,
 Kus preester pühas hiies ohwerdas.
 Küll sinna weetud ande hulgad näitsid
 Et rohkest oli käidud tänamas.
 Weik terwis hallik püha hiie põues
 Ei jõudnud joota ootajaid kõik õues.

Sest wigalisi kogus igast küllest
 Siit abi nõudma pühast hallikast,
 Kes terwist pidi andma omast süllest
 Ja nõdru kosutama tugewast,
 Et mõned wana raugad tema willest
 Ei wäsind karastusi rüüpamast.
 Kes kindlas usalduses wett sealt joowad:
 Need terwed liikmed wistist koju toowad.

Ei leitud muiste a'al weel kuskil kuju,
Mis tähendama pidi jumalaid,
Waid hiljem oli tõusnud rahwal tuju
Ka pildis palwetada kõrgemaid,
Kus hallikat ja kuju kästi: „Uju
Sa seda mööda, kuda andeid said.“ —
Mispärast need, kes terwist tulnud nõudma,
Ka hõbe walgust pidand lättel sõudma.

Küll tehtud Taara tammel warjuks waibad
Et tüwikud ei näeks üks ilmlik silm,
Ja Uku kiwidele rajateibad
Et wõeral warjul seisaks ime ilm.
Kell kõige raswasemad ande-leiwad,
Sell' tuli palawaks läind taewa külm!
Sest õnne kuulutust kui linnu nokad
Tal tammest laulwad preestri waimu mokad.

Ja koidu piirelt rändaw rahwa kari
Läind hiie poole ligi lõuneni,
Kõik tänasid, et jumalate wari
Neil' armsad toonud sõast tagasi;
Ja püha hiie ligem mäe hari
On ohwri saagist täna kuhjani
Ju täis, et rikaste ja waeste annid
Ei leia maad, mis nemad kokku kannid.

Kui lõune päike tulisemad terad
On läkitand, jäi hiie leskena;
Sest koju weeresiwad rahwa kerad,
Kes täidetud kõik õnnistustega:
Et otsa lõpenud on sõa kärad,
Ilm rahu rüpes wõib nüüd elada.

Oh, lootus, lootus! miks sul kerged tiiwad
Nii laialt eksitusele meid wiiwad?

Sel ajal sammus tules mööda mäe
Nüüd püha hiie poole Lembitu.
Küll paistis lõunapäikse tera äge,
Et muru närtsil maas ning lehepuu;
Ei kartnud wahwa palawuse wäge,
Tal 'polnud ükski raskus wõimatu.
Et rahwa loomakest sell a'al ei käinud,
Olnd wäsind preestrid puhkama ka läinud.

Kui Lembitu siin ohwri andeks wiies
Olnd Uku kiwi otsa mõega pannd,
Ja Taaara tamme wari pühas hiies
Tal kurbdus koormat pisud kergitand:
On siiski süda ohkel walu niies,
Et truuwi sõbra omast käest on andd.
Ta langes ohwri kiwi kõrwal maha,
Et palwes waigistada meele paha.

„Suur *Jumalus!* kes kõik sa oled loonud,
Oh kingi rahu wäsind ilmale!
Ma olen sulle ohwriks mõeka toonud;
Tad wõta pandiks oma hõlmale:
Et rahu põlw, mis sina taewas koonud,
Ka paistma tõuseks rahwa silmale!
Ja nende kõik, kui sinu tähe sära,
Kõik waenu mõtted wiskaks endast ära!

Kas oled oma kuldse karikasse
Eil' öösel kogunud need pisarad,
Mis urtsikutes wooland pimedasse
Et majas peremehed puuduwad?

Kes warju-ilma sõitnud sagarasse:
Kas naer ja nutt seal otsa lõpewad?
Mis tahad pisaratega sa teha,
Et lõpmata neid lüpsab koit ja eha? —

Ja ära arwa: werist rasket tegu
Mind sünnitand! Kas üksi minu süü?
Miks oled peitnud oma püha nägu,
Meil silma ette tõmmand paksu rüü?
Miks pärast 'pole hüüdnud sinu kägu:
Et rahwa werd ei keski sõtta müü?
Neid wigasi pead sina parandama:
Ehk inime peab tõistel peastjaks saama.“ —

Nii puhus Lembitu. Ja tulist leekis
Just kõrwetates päike õhu sees.
Ehk pöud küll närtsind lille õilmeid pleekis
On uued homme nende aseme:
Ehk iga tund küll tuhat elu keetis,
Ei lõpe rammu igaweses wäes:
Sest kõik need jõed, mis tema rüpest joowad,
Tal wõetud laenu wiimaks kätte toowad.

Kui päewa jahutama tulnud õhtu wilu,
Läind Lembitu ka linna luusima,
Kus rõemu käral jälle rahwa ilu
Kui uuel wõimul tõusnud arkama.
Tal läikis silmast nagu õnne pilu,
Et mured hiide pannud puhkama —
Ja tulewiku annud nende kätte,
Kes meile teede radad seadnud ette.

Kui eile, nähti tuled sütitatud,
Et nende paiste linna walgustas,

Ja hooned lille pärgil ilustatud
Kõik läikisid kui haljas muru maas.
Ka tähed taewa wõlwis walgustatud
Kui tule tunglad laialt säramas:
Et nagu tahaks wõidu maa ja taewas
Siin sõuda ööle kaiki päewa laewas.

On wahel tuule hoogul rukki wäli
Kord laiast laenetama liigutud,
Et silm meil waates imeliku häli
Ka lillesi näeb kõrres kiigutud;
Nii laenetas siin rahwal lahke nali,
Mis pidu kaisus oli signud:
Kus raugad, lapsed, mehed, naesed, piigad
Kõik rõemu jumalale ohwrid wiivad.

Ka mõnest majast tungis mässu kära,
Kus ahnus kihutanud mängima,
Et mõned mehed kautasiwad ära,
Mis nemad sõast wõitnud saagiga;
Ja naabri kojast kostis pilli plära,
Kus noored aega wiitsid tantsiga;
Kuis lendasiwad tütarlastel jalad
Nii libedast kui mere laenes kalad.

Et kõigil ots; nii lõpeb lusti pidu
Ja uni langeb raskest rahwa peal;
Kui tähtil kahwatamas paiste idu,
Olnd linnas waikend wiimne rõemu heal.
Ka Lembitul olnd kerge unewidu
Ju lauge katet valmistanud seal,
Mis kujutusi unenägu kodus,
Läks poolelt nurja wäsimuse udus.

Ei olnd ta kaua puhata veel saanud,
Kus hädakisa teda äratab,
Ja kui ta silmi laiale on a'anud,
Seal hele hiilgus tuba walgustab.
Ta kargab asemelt, ja tule laanud
Ning suitsu pilwe selgest awandab:
Et juba suurem osa uhket linna
Siin lausa tules kipub hukka minna.

Läik tulewalgus pannud merepinna
Ja taewa wõlwi wõidu punama,
Kus tulelondid lendsid üle linna,
Seal sütitasiwad nad põlema;
Et need, kes hädast püüdnud pakku minna —
Ring ümber piiratud on tulega.
Ja mida ägedam seal tule wihin,
On seda kartlikum siin rahwa kihin.

Saand Lembitu kiir ajand riided selga,
Siis kihutand ta suisa ratsuga;
Tuld, sõas harind, mõlemad ei pelga,
Ei hirmutand neid rahwa kisa ka.
Kes raskest magand, pidand une wõlga
Nüüd kustutama oma eluga.
Ja mõned, keda pidujoogid kõitnud,
Wist huimaselt veel olid surma sõitnud.

Wett weedi wirgult, ämber ämbri järgil,
Ja püüti tule leeke lümmat'da;
Ei hoolind tuluke, waid wärskel kärgil
Kui sunniks wesi leeked elama! —
Ja mõnel selga kõrwetand, kes särgil,
Et wilets hädast peasnud waluga.

Ei wiimaks tahtnud keski kustutada,
Kes elusalt veel lootis wälja saada.

Seal tungsid wärawasse inimesed
Ja püüdsid elu peasta surma käest,
Kus tagant tungijatest nõrgakesed
Said otsa leidma, kes ei peasnud eest;
Kes elu hoidnud, jäiwad warast lesed,
Neil woolas pisar'-oja silmadest:
Hulk lootus' õilmeid tulewiku luhas
On närtsinud, ehk magawad siin tuhas.

Mis ehmatust siin raskemaks neil tegi
Ning julgematel südand wabistas,
Olnd silmatus, et kuulus püha mägi
Ta kauni hiiega on põlemas.
Kui Lembitul silm sündind imet nägi,
On koit ta wäimul juba ärkamas:
„Nüüd katkewad kõik raudsed walekõied
Mul silma eest, kui takust tehtud eied!“

Nii puhub tema ratsu turjalt maha:
„Teid nimetame meie jumalad!
Ja arwame, et meile hea ja paha
Kõik tuleb teie käest? — Oh rumalad!
Kes enda hiiet siin ei kaits'da taha,
On jõutumad kui kõige nõdramad!
Ja nende ette peame palweid kandma
Ning uskuma: nad saawad õnne andma?“

Seal nägi ta kui Taara tamme lehed
Kiir tule leeke ärakõrwetas,
Ja sedawiisi pühanduse tähed
Nii awalikult otsa lõpetas.

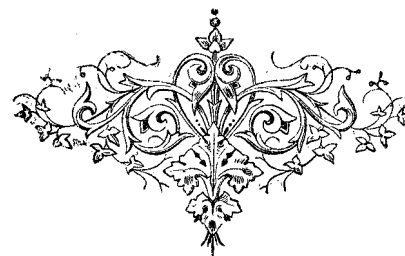
Küll waatasiwad imet naesed, mehed:
Kes teab, kas nähtus neid ka õpetas?
Wõi undasid, kui tulest toodud kari:
Meil põlew laut on kõige parem wari?

Ja rahwas ohkas põlwil palwetates,
Et jumalad neid rutaks aitama!
Kus leekeid tuli laiemale saates,
Neid wiletsaid kui püdnud pilkada: —
Kell käed ja jalad nagu kammitsates —
Kui peaks neid keelata liikuma?
Nii tohiks küsida üks targem keele:
Ei palwelastel mahtund seda meele.

Kui tagawara tornil abi hilja
Olnud wiibinud, kus moona hoieti,
Et põllu saagi äpardusel wilja
Ei Lindanisas puuduks kellelgi:
Seal olnud rahwast äratanud nälja
Karm kartus' kepp, et kuuldi kaebdusi:
„Miks preestri suud ei lausu tule wäge,
Mis torni häwitab ja püha mäge?!“

Siin sundis Wamba oma ratsawäge,
Et preestrid kaits'ma mehed läheksid;
Ta sõitis ise ees, meel wihast äge,
Ei pidand lugu, kuhu tormasid,
Et ülessõidul mööda äkist mäge
Neil oda otsad mõnda haawasid.
Kes juhtund kukkuma, kus libe kallas:
Neist hobu kabi mitu puruks tallas.

Ja hirm ja ahastus on rahwast kõitnud,
Kui sõariista kandjad kanges wäes
Nii mitu inimest on'surnuks sõitnud,
Kell ommeti ehk õigus olnud käes?
Kui päewa walgus laialt orgu heitnud,
Ei leitud muud, kui aherwarred ees:
Mis osalt orust tõusnud paksus udus,
Ja osalt kinni kaetud suitsu-kudus.

Kuues laul.

Sell tunnil istus waikselt mere ääres
Kurb Lembit üks raske mure sees,
Ei pannud tähele kui laened weeres
Ja kalda kaljul lõhkes wahutes;
Niisama wähe, kuidas tuule keeres
Tuhk maha langes, tolmu tuiskades:
Sest öösel juhtund kole leeke-tegu
Ei peitnud päewa paistel oma nägu.

Hulk preestrid kartes mäge ümber piirab,
Kus eile püha hiis weel haljandas,
Ja täna ahastuse adra wiirab,
Et tuli kauni nurme paljandas;
Kurb näitus neile raskest hinge küturab
Ja peidab waatjal silmad pisarass';
Sest leiwa-pöld, mis enne rohkest õitses,
Nüüd leina kuulutates surses suitses.

Seal rahwas pika ridwadega sorkis,
Kus end'sed warakambrid seisiwad,
Kas kuskil suland hõbedat ehk torkis,
Mis leeked riismeks maha jätiwad?
Kus ridwa sügawama läind, sealt kerkis
Laus tuli, peletates otsijat,
Kes ehmatand, et ridwal ots ju põles,
Siit põgenes, kui istuks surm tal süles.

Kui Lembitu olnd ligemale läinud
Warsk rüüstamise jälgi waatama,
Ei saand ta kümme sammu ära käinud,
Seal kipusiwad tallad kõrbema;
Ja tuulest aetud tuha sees ei näinud
Silm. paika, kuhu tohiks astuda.
Kõik hiie puud ja tõmmuks kõrbend muru
Ei näitnud muud kui häwituse puru.

Ka allikast on kuiwanud siin wesi,
Wõi sooned tuhas sala lüpsawad?
Ka palju süsiks põlend inimesi
Ja elajaid on katnud kõrbend maad;
Sest seie põgend palju wäetikesi,
Kes pühast hiiest lootnud warjajad:
Kes surma suust ei enam pakku saanud,
Neid suits ja tuleleek siin lämmatanud.

Lahk' walgustelles walas täna päike —
Kuis eile ta ja toonaeile teind —
Nii selgest taewast maha pöua läike,
Et suitsul piired punetama läind;
Ei nähtud siiski rõemsat rahwa käike,
Kus lootust täis nad enne olid käind;

Mis lillepärgil muidu lustil seisnud,
On tuha lasud täna ärapeitnud.

Küll kostis laialt ohkamise kisa
Neist waeseks jäenud laste parwedest,
Kes leeke järgelt otsind ema, isa,
Ja surnu kehad leidnud tuha seest.
Neil eland kindel lootus põues wisa:
Et surnud võida tõusta kalmudest!
Ja Lembitu on sundind wankrid siia:
Et wägiwaldselt lapsi koju wiia.

Kõik, mis ta teind, ei jõudnud abi anda,
Siin näitas inimese wägi nõrk;
Kes jõudis muuta wiletsuse randa,
Mis raskest wangistanud surma wõrk?
Ja mitu puhus: „Waleks tuleb panda,
Mis pühaks õpetanud preestri tõrk. —
Kui inime peab tühja ohwerdama,
Mis peab siis wiimaks temast maa peal saama?“

„Mis inimestest wiimaks peab siis saama?“
Nii kuuldi Lembitut ka küsiwad:
„Kes peawad edespidi awitama,
Kui tõeste jumalad meil lõpewad?
Kuis tulewik meid targaks õpetama,
Kui healed taewast täiest waikewad?
Kust kaswawad need tugewamad tiiwad,
Kes kahtlusest meid wiimaks wälja wiiwad?“

Et kurbdust südamest saaks lahutada,
Läind wiletsuse paigast Lembitu;
Ja hakand linna jausse sammutama,
Mis neelamata jätnud leeke suu.

Seal lasknud rikkad hooneid ehitada,
Järsk kaljule, mis waestel wõimatu:
Sest nõukamatel ikka kergem sõuda,
Kus mitte karta 'pole kukrul pöuda.

Ju jõudis õhtu kätte. Päikse paistes
Weel nähti puude ladwu hiilgama,
Et need, kes pikem wilu õhku maitstes,
Ka ehapunad saaksid puhkama;
Neid hoidnud hüwa õnne hõlmad kaitstes,
Kui ema püüab lapsi warjada;
Ei olnud eilne wiletsuse oda
Siin mitte ainsal häwitanud koda.

Ei pidand Lembitu siin pikem asu,
Kus rõemu pildid temal silma ees
Ja igal mehel ahne kukru kasu
Ehk kihutajaks elas südames:
Mil wiisil nemad waranduse lasu
Weel leiaks tõiste tule leekedes?
Kui Lembitu sai waatnud õnne ilma,
Olnud mure pisar tõusnud temal silma.

Ei kuulnud kõrw tal õnneliste lugu,
Mis õhtu waikusesse tõsteti;
Tal tulnud meele waeste laste pugu,
Kell' täna ehk ei leiwa einetki.
Mis õnnetu on iga rahwa sugu,
Kus tema higi tõistest prassiti,
Ja waestel rasket tööd ja kanntud waewa
Kõik üks kord tasuma peab — *loodus taewa*.

Kui eemal minnes pikamiste sammul
Ta silmad saatnud majast majasse,

Kus igas kohas kangemate rammul
Ei leitud mahti wiletsusele,
Seal märkand maja ta, kus wäraw ammul
Ja elu waik, kui weereks kalmule.
Kõik aknad kinni, tuba üsna pime,
See lugu näitas Lembitule ime.

Kui wärawast ta näind, et uks olnd lahti,
Ei pelganud ta tuppast astuda;
Kui läwelt oli luurind salamahti,
Et kurwastusel olnd siin külwimaa;
Surm olnd kustand juba elu tahti
Ja pannud armsa eide puhkama.
Seal seisnud kahwatanud surnu woodil
Üks piigake, kell' silmad pisar' joosil.

Kui Lembitul jalg astund ligemale,
Olnd tema peale pöörnud silm'de kõik
Neil kõigil, kesse troostiks leinajale
On sinna tulnud, kus nad seiswad waik.
Kui julgeksid, nad ütleks tulejale:
„Siit põgene! meil leinamise paik!“
Ei kõitnud sammu temal keelu silmad,
Kus asupaika wõtnud kalmu külmad.

Ta waatas waikselt kurba surnu koda,
Kus külmaks angund naene waipades,
Ja piiga, silmis pisarate udu —
Suud surnul andes — sāngi ees;
Kui tahaks elus kustund armu kudu
Weel üles āratada silma wees.
Kui igawest ei wāltaks surma wari:
Siis oleks āratand tad magus mari.

Jalg-otsas Lembitu. Ja peapool-otsas
On piiga seisnud kurbdus' waluga,
Kui asuks hing tal juba surma mõtsas
Ja keha kõidetud weel kaduwa.
Tal paistis elutee nii must ja kitsas,
Et julgust 'polnud kaugem astuda:
Sest lõpenud kõik usaldus ja lootus,
Ei jäänud muud, kui rahu tunni ootus.

Siis Lembitu, kui tunneks rohkem sooja
Ja halastuse ārkust südames —
On puhund: „Siin, kus päike läinud looja,
Ei usalda ma tulla trööstides!
Ja siiski, piiga! tund on õnnetooja,
Kes elu raskust meile lühendes:
On tulnud waimu rahu-maale wiima
Ja pehmel sõrmil lõpetama piina.

Sest lahkelt õhkab lille õitse ilul,
Mis taewas temal saanud laenama,
Ja puistab mulla rüppe, mis ta elul
Olnd kuube kauniks oskand ehtida.
Nii langeme ka meie kalmu wilul
Siit päewa palawuselt hirmuta!
Ei tõsta kaebdust, kui meid surma tiiwad
Nii waikselt rahu orgu puhkma wiivad.“

Nii rääkis ta, kui piigal pisarsilmad
Wast juhtusiwad teda nägema.
Ja äkitselt kui oleks tutwad hõlmad
Tad armul tahtnud jälle walwada,
On sulanud kõik jääd ja leina külmad,
Ja lootus õhkund uuest elama;

Sest piiga hing wist kesket leina tundis:
Et armu wägi olnd, kes teda sundis.

Nüüd astnud ligemale surnu kandjad,
Ja üks neist hakand nõnda puhuma:
„Ei ööst wõi keski loota õnne andjad,
Mispärast aeg on majast lahkuda;
Kui riida sütitanud leeke pandjad,
Siis kustund silmad peaswad uinuma.“
Seal tõstsiwad nad raami oladele
Ja wiisid surnu wiimse radadele.

Ja tütar käis, ja tõised tema järel,
Ning tütre ligi astus Lembitu;
Ehk piigal seisid lauged wesiweerel
Ja kindlast lukutatud leinaw suu,
Ta tundis siiski tuleriida äärel:
Et wõerast mehest kaswab warjupuu!
Ei tunnud meest ta. Sest kui taewa läiked
On *suured* kaugel neist, kes maa peal wäiked.

Kui leeked tuhaks põletanud keha
Ja riida leinal waatas igamees,
Siis puhund Lembitu: „Nüüd õhtueha,
Oh, waene laps, on sinul silma ees;
Sa lasid emale kõik austust teha
Ning tema puhkab Taara rahu sees.
Nüüd aga kosta, neitsi: kes sull jäiwad?
Kes warjab sind, kui wiletsused käiwad?“

Ja neitsi tõstis pisarniisked palged
Siin ülesse ja hakkas puhuma:
„Mult isa, ema wiinud taewa walged,
Kust keski weel ei saanud tulema:

Ma olen *waene laps*“ — Siin kurbdus alged
Ei lasknud pikemalt tad kõnelda,
Kui mõttes meele tuletada seda:
Et keski kaitsemas ei olnud teda.

Ja wõeras küsis: „wõiksid usaldada
Sa minu peal? Kas minna minuga?
Mul *Lembit* nimi. Sulle wõiwad kaasa
Su ümmardajad tulla, teenrid ka,
Ei endne paik sull kölba näha saada,
Seal iga nurk sind täidaks leinaga:
Kus *kõik* sull tuttaw torkaks ala silma,
Üks siiski puuduw, kes läind tõise ilma.“

Ja neitsi seisnud kahtlus wahel kõites,
Kui juttu kuuldes maani kumardand.
Kät andes arwas noormees juba wõites,
Et tahtmist enam ta ei järel annd.
Üks sala wabin kehast läbi sõites
Olnd piiga nagu nõidus' kütke pannd.
Mis kartust temal waigistada püüdnud,
Olnd süda, kes tad nagu ööpik hüüdnud:

„Sa tohid, *Lillik*, minna, julgest panna
Kät usaldates tema õlale;
Kui tõuseb kuu, siis terwisid tal anna,
Et kuulutab neid kadund emale,
Kes praegu muret suuremat ei kannu,
Kui tütre südant sa rahule:
Küll päike tuleb homme karastama,
Sull mure koormat hingelt kergitama.“

Nii mõeldes laskis piiga tõrkumata
 End mehest kaasa wiia wõeral teel.
 Tal tuule kahin näis, kui tahtnud saata
 Eit teisest ilmast õnnistusi weel;
 Ja pilwe wahelt püüdnud tähed waad'ta:
 Kas õnne ilul õitseb lapse meel?
 Üks unenägu; aga noorus õues —
 Kui sunniks õilme õilmet puhkma põues.

Seitsmes laul.

Kui teisil wara hommikul siis päike
 Olnd Lembitule koda walgustand,
 Ja esiteradele hiilgwat läike,
 Ta õnnel õits'wa palgedele pannd,
 Seal totand saadikute sammu käike,
 Kell Atsu olnud kindlat käsku annd:
 Et wiibimata poeg ta ette tuleks
 Ja nõude pidul abimeheks oleks.

Just juhtund Lembitu roht-aias käimas
 Ja Lillik temal käewarre naal,
 Kell silmalaud weel seis'wad poolal äimas,
 Et öösel olnud rohkest nutuwal.
 Nüüd nähti lõpenud, mis süda leinas:
 Oh! õnne hallikas sa noorus' maal!
 Kus eile walu nutnud mustas ehtes,
 Seal täna ilumetsad haljas lehtes.

Seal Laagna mäe all, äki kalda weeres,
Kus *Kadri orus* praegu lusti-aed,
Olnd uhke koda ligem mere ääres
Muist' Lembitule kudund warjukaed;
Kus maa ja meri igas silma keeres
Täit ilu näit'd, kui kõrgel pilwe laed.
Ja sinna olnud saadikud nüüd jõudnud,
Kes isa käsku poja kuulme sõudnud.

Ei oleks Lillikult nii naljalt lahkund
Wist Lembitu. Kui waljum sundija,
Ta isa käsk siin wabandust ei lõhkund;
Ei aitnud ka et ennast salgada,
Wõi haigeks tunnistada oleks tahtnud:
Tad juhtund mehed terve nägema.
Ja linna tee olnd rahwast paksul kaetud,
Kus toona-eilsed surnud saiwad maetud.

Kui Lembitu teed isa kotta leidnud,
Olnd rauk just jutul wahwa Wambaga,
Ja wiimne kiites, kuda tema hoidnud,
Et rahwa mässus suikund raugema.
Seal olnud Atsu näu warjul peitnud;
Tal süda paisul kange wihaga.
Said ukсед lukku taha kinni pandud,
On Atsu nõnda sõnal woli andnud:

„Mu poeg! Kui eile õöl ma olin näinud
Et ülemeelsed kippund mässama,
Mis minu halli peale walu teinud
Ja südant kurtes sundind kaebama;
Kes teab, kuis asjad oleksiwad käinud,
Kui Wamba kauem wiibind abiga!

Sest tükist olen selget märki wõitnud:
Et minu walitsusel ots on tõtnud.

„Ehk suurem osa neist küll tunneb häbi
Ja koidu piiril täna tuliwad:
Kes andeks andmist saadikute läbi
Ja eksmist unustada paluwad;
Sest ehmatus ja humalate käbi —
Neid meelest heitma — olla sundijad.
Ma jätan leseks ema kõrgus' trepi:
Sa wõta, põeg, nüüd walitsuse keppi.“

Nii puhus Atsu. Aga pisut rõemu
On tema sõnad teinud kuuljale.
„Ei!“ hüüdis poeg — „ei ole mul weel wõimu,
Sest kael on nõrk nii raske ikkele.
Su peetud nõu teeks kahetsuse lõimu;
Ma palun: asja jäta poolele!
Mull' mustad warjud tulewiku koowad,
Kes teab, mis nemad elu rüppe loowad?“

Siin tõmband rauk ju palged wiha paisu,
Kus Wamba astund abiks waele
Ja ütelnud: „Lembitul on õnne haisu
Ju ninas, — tema tahab targaste
Meil asju toimetada rahu kaisu:
Ning lep'mist tuua kõige ilmale.
Ei! elu wäraw üksi tarkust annab,
Mis mõtte-riigist kaugemale kannab.“

Nii puhus pealik. Lembitu ehk märkas,
Et jalad seisid teede lohkmetel;
Üks walus wõitlus südames tal ärkas
Et woli pidand andma sõnadel.

Ehk Wamba silm küll keelul wastu tärkas
Ja Atsu waatus leekel wiha teel —
Ei teinud Lembit sõnal mitte tõkke,
Ehk woolaks Eestimaa kõik ühes jökke.

„Uhk kuube“, puhub ta, „mis kuning' kannab
Ja õnnistuse riideks kiidetaks,
Tõist warju, keda tark mees teada annab
Ning ühtlas' kiidab palju paremaks:
On sandi-rüüd, mis rahwa hädad katab,
Ei kedagi wõi teha kadedaks.
Kes kuulab troonilt kuningliku sõnu?
Waik kannataja kutsul kaugel mõnu.

„Üks kuningas wõib waenlast ärawõita
Ja mõnikord ehk riiki warjada.
Kuis aga wõiks ta kannatusi peita
Ehk haawu nägemata arstida?
Ei wõi maailma tema kokku kõita,
Ei kitsas ruumis kõiki kaitseda.
Maailm on lai, kus nutwad tuhat rahwad,
Ja ootawad, kas neile tuleb peastjad.

„Ei too meil õnnistust ei mõek, ei oda,
Ei tooda teda wäe ja waenuga;
Kui pehme kuude walgus öösel koda —
Nii õnnistus saab ilmal paistama.
Kui wagal rändjal kuiwand kepi-udja
Ta pihu tulest ärkab õitsema,
Siis kaswab puuks, kes laiu oksid kannab,
Et karjatsel ja karjal ruumi annab.“

Siin waikis Lembit. Aga istmelt püsti
On kargand Atsu, wihast kahwatand,

Tal paha tuju pöörnud silmad risti,
Kui pojal nõnda wastuseks ta ann'd:
„Ükspuhas mul mis une jampsimisi
Sa riigiks endal pilwes ehitand!
Siin pead sa walitsema wõi ma kõidan
Sind raudu, kunni kangekaelust wõidan?

„Kui kuulin ma, et sina pühas hiies
Su hüwa mõeka jampsil ohwerdand,
Wõi arwasid sa teda peitu wiies
Kõik lõpenud, mis waenlast hirmutand?
Pea suu! Et mitte salgamise niies
Ei kosta: jumalad on märki and:
Kui wiha leekel mõeka tuhka matsid
Ja oma tõutust prügi alla katsid!“

Nii hüüdnud Atsu; kes kui Kõu mürin
On waljud sõnad pörutanud suust,
Et kätte keesi kõlistanud wärin,
Kell' nahk ja sooned all kui kuiwand luust.
Kui nõnda rauga tulin' wiha kärin
Olnd pojal toonud tahte kuulutust,
Siis kasinud ta ise tuast wälja,
Et poeg sest näeks: siin 'pole pikem nalja.

Kui Lembit hiljem koju poole sammus
Ja isa sõnu mõttes kaaludes:
Siis imestas, et nemad noorus' rammus
Tal wähe walu teinud südames.
Sest märkas ta, et pehme armu wammus
On hingel kilbiks elu marudes:
Kus esi armu päike silma heidab
Ja oma walgel kurbdus pilwed wõidab.

Tal tulnud tee peal lahkelt Lillik wasta
 Ja annud teretates suud ja kätt.
 Oh armu troost! kes südant jõuad kasta,
 Kui mitmel tundmata on sinu lätt!
 Ja päike seisis juba madalasta,
 Tad kipund katma tume õhtu rätt:
 Kui mõlemad olnd astund ratsu selga
 Ja kiirest tõtand maksma armu wõlga.

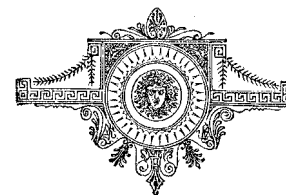
Neil' kaugelt juba paistis äkil kaldal
 Üks weike hiie silma *Irumäält*,
 Mis seisnud kadund *Linda* kaitse waldal
 Ja noortel awaldanud taewa häält;
 Mispärast need, kell armu side algal,
 Kõik pidand õnne kestust tooma säält:
 Kui paaris elu kaunist tulewiku
 Ei öela jumalate wiha riku.

Kui kaswamas on noorel kuudel palge,
 Siis peawad paarid sinna tõttama,
 Ja armu-jumalale ohwri walge
 Kas hõbedas ehk lillil panema.
 Kes märki saand, see tohtis olla julge:
 Et armu leek ei wõida kustuda,
 Waid teda kandwad taewalikud hõlmad,
 Kui õhtu ligistab ja ööde külmad.

Waik paigutanud püha hiie andeks
 Seal Lembitu ja Lillik ohwrid ka,
 Ja ootanud, mis neile õnne kandeaks
 Kas täht wõi häälightsus saab awama.
 Kui wiibind aeg ei toonud kindlus' pandeks
 Neil kõrwal, silmil milgi märkawa:

Seal sõitsiwad nad norkes koju poole
 Ja jätsid tulewiku Uku hoole.

Ning Lembit puhus: „Ei pea kurwastama
 Meid paha täht; sest minu oled sa!
 Kes kõrgem' kätt ei jaksa kõwerdada,
 See katsub õnne oma rammuga!
 Kui maailm kipub kurjast ähwardama,
 Siis lähme waikse laane asuma.“ —
 Nii puhudes ta piigu kaisa wõttes,
 Kes sõna lausumata ärdast nuttes.

Kaheksas laul.

Jah, armastus on õrnam öitsew lille,
Kes magust haisu õhkab teadmata,
End argself warjul peites sambla sülle
Et lehk ja ilu jäeksid neitsina.

Ei jae nad siiski pikalt peidu põlle,
Sest tuule tiib on wägew wedaja;
Ta wõtab wargself lillekeself haisu
Ning kannab kaugemale õhu kaisu.

Kui Wamba kuuldust saanud armu põlwest
Ja neiut juhtund sala silmama,
Siis sohkind ta: „Ma mõistan nüüd kust wõlwest
On Lembitul tuul tõusnud puhuma!“
Kes piiga südant peastnud neitsi sõlmest,
Sell' jooswad armu juured sügawa:
Ta piirab koha ümber kindla aja
Ja ehitab keskipaika elumaja.“

Nii mõteldes ta hakand sagedamast
Nüüd noorel rahwal wõersil käidama,
Ja sõnu seadma ikka mahedamast,
Et tõised julgeks temast usal'da:
Neil jõutaks õnne soojast sõbrus jaamast,
Kust kawalust ei ole kartada;
Sest muidu kahel armastates hingel
Ju wasta meelt on leht, mis tuule wingel.

Seal juhtund ühel päewal õnne järgil
Tal silmapilk, mis ammu igatsend,
Kus noorik üksi kodu norkuss' särgil
Ehk endal trööstjaks teda walitend.
Ta mõtles: lasen keelt ma mesikärgil
Et saladused saaksin awanend.
Siis wiskand tema jõkke petis õnga,
Kui noorik kedrel keerutanud lõnga.

„Kas oled sina“ -- puhus Wamba waikselt —
„Ka äija taadi peale mõtelnud,
Kui peigu walitesid kõrgelf öitself:
Et armastus teil temalf õnnist'tud?
Kas teadsid sa, kui Atsu päewa paistelf
On lahkunud, kõik rahwas Lembitut
Wist waliwad? — Ja teie armu side
Ei ole saand weel seadusliku-pide.“

Siin palus Lillik: „Las' mind unustada,
Mis endist põlwe meele tuletab.
Küll hing peab Atsul raskest kurwastama,
Kui meie jamsitusest teadust saab:
Et minust waeself lapsest minijada
Tal uhke poeg siin pesas kaswatab?“

Sest Lembitul on kõrge lend kui kotkal,
Mull' loodud madal konna põli mättal.“

Tal Wamba puhus troostiks: „Atsu heldus
On suurem kui sa wõiksid mõtelda;
Ja teie noore armastuse selgus
Ei wihamoelt tal wistist sünnita,
Kui ühte keelma sind ei sunni pelgus,
Et mulle tõutad kindla sõnaga:
Kõik halbid mõtted kaasal kustutada,
Mis tulewiku püüdwad warjutama.

Sa kanna hoolt, et wale unenägu,
Mis teda petab, läheks kustuma!
Sa tuleta tal meele *mehe tegu*,
Kes loodud seeks: maailmas wõitlema!
Sa pead tal iga päew, kui koplust kagu,
Ei muud kui seda laulu puhuma.
Miks — halp! Kas naest ma tahaks õpetada,
Kes meist ju igapidi kawalama?“

Kui Lembit tulnud, naese wõtnud kaisu
Ja musutelles teda teretand,
Olnd noorik nutust tursund põse paisu
Ta põue warju waikselt peitu pannd.
Mis paras 'polnud tema wõerast haisu —
Kuis kohus — mehe nina alla kannd:
Mis pahandust siin keetnud põrgu pada
Ja wiinud metsa nende õnnē rada?

Mis algades, ehk armastuse sunnil —
Kes pahandada meest ei raatsinud —
Ta salgand: oli wiltsuse tunnil
Siin kurja seemet põldu külwanud:

Et armastuse õilmed puhkme punnil
Ju wigastatud leiti närtsitud:
Sest kõrguse ja walitsuse himu
Olnd abielu ilma toonud wilu.

Ja mõned ööd, mis uneta ta lamand,
Olnd Lilliku siin tõiseks moondanud;
Küll kaunis weel; sest — mis tal südand haawand —
Ei olnud silmal hiilgust kautanud.
Kui mäehari, kuhu lumi sadand,
On temal ots; kust hiuksed piiratud —
Kui metsa salgud mäelt langwad kaela —
Sealt weawad õladele kähra paela.

„Üht ära unusta! Su enda pärast
On töö ja waew. See wiib sind kõrgele!
Kui ülem emand wõid sa, rahwa kārast
Siis hoolimata, wõtta iga tee,
Kus sammu astmed kuld- ja hõbe-sārast
Teid kahekeste weawad õnnele!
Kui soowimist mull' oskad toimetada:
Sind *Atsu* saab ja *rahwas* õnnistama.“

Nii puhund Wamba, jätnud jumalaga
Ja tõtnud tasakeste koju teed;
Waik istund Lillik mõtte pilwe taga,
Kui oleks walgust warastanud ööd;
Tal paisund silmad täitsid pisaraga:
Ei näinud näpu wahel enam tööd.
Kui ehatäht ju taewa palgel ärkand,
Olnd noorik tuim, et midagi märkand.

Wast hiljem häratanud mehe sammu,
Mis õues kuulnud kiirest astuma,

Tad mõtlest: kats'ma oma naise rammu
Ja mehe wastu minna wõitlema.
Ta kahetses, et mitte juba ammu
Ei mehe kahtlust läinud sõitlema.
Tal läikisiwad tulewiku päewad,
Et silmi kadestas: kes õnne näewad.

Ei wäsinud ta kaasat kihutates
Ja ühte puhku nõudmas järele:
Kus sõa tarbeks wäge koguwates
Ei kuskil juhtund tõusma kuulule?
Kui mokad lukus — seiswad silmad waates:
Kas 'pole aeg? — O, rutta wõidule!
Ja mida enam Lembit tahtmist märkas:
Tal seda rohkem külmust süda tärkas.

Nad istusiwad ükskord õhtuajal
Jutt' westes kahekeste tamme all;
Neist natukene eemal müüri rajal
Läind kitsas rada üles loogendal,
Sealt kaugemal, kord peidus igal waatjal,
Kord jälle warjust waba nähtewal:
Kun' wiimaks lehtis-oksad waatust katwad
Ja kirjud kujud metsa paksu matwad.

Kui Lembitul, just waad'tes kauget metsa
Pool teadmata need sõnad libisend:
„O, õnnelik! kes leidnud radal otsa,
Kus wiimne waikus teda kaitsenend,
Et abikaasal kuskil tee ei kitsa,
Kus mehel tallaw jalg on mahtunenend.
O, arm ja truu's, teist muiste jutud keewad,
Mis igatsusi südamele teewad.

Ei tahaks wõerast rahwast silm mul näha,
Et kuskil tüli teha nendega!
Kui wõiksin hurtsiku ma endal teha
Ja metsa warjul rahul asuda:
Seal leiaks priiust waim ja puhkust keha,
Ning hinge täidaks tulew lootus' maa:
Kus suured jõed kui lätted üles tärkwad,
Seal elust lahkund waimul silmad härkwad!“

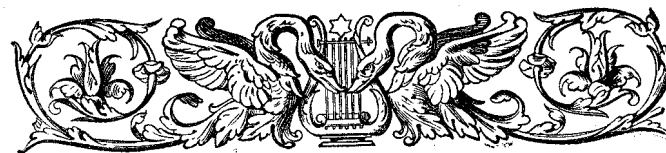
Nii kaeband ta. Ning Lillik tema kaisus —
Kui arg lind peites pead — siis puhuma:
„Kas mäletad, kui Kalewi poeg raisus
Läks Koiwa jõeale tuska puhkama,
Kus temal kohus kuninglikus seisus
Olnud: maad ja rahwast minna warjama.
Seal sundind mõeka jumalate wiha,
Et pidand sööma peremehe liha.

„Wõib olla aastat neli teed — wõi rohkem —
Kui lugu kuulin, mis ei unusta;
Üks pime laulik, kellel sammud uhkem
Kui kuningal — meil' puhus lauluga.
Tal wiisid kõlasiwad palju kohkem
Kui Kõu taadi mürin pilwesta.
Siis mõdukann tal laulu palgaks toodi,
Ja niiskel silmil pugessin ma woodi.

„Oh, Ukku! miks sa mind ei meheks loonud?
Nii pidin kurblikult ma küsima:
Ma oleks hädalistel' abi toonud
Ja waenlast wõitnud kange wäega!
Siis Eesti rahwal rahu kuube koonud,
Kust neile kaswaks kuldne õnnemaa!

Ei oleks waenus mina mehi lugend,
Wõi nende paljuse eest pakku põgend.“

Siin jäi ta wait. Ja Lembit temalt küsis:
„Kas tahad laulu hoida endale?“
Mis peale Lillik häbelikult sosis:
„Ma kartsin kuulutada sinule;
Ehk kõrwa sul kuuldes warem ära wäsis,
Kui pika laulu kedran otsani.“
Seal kostis mees: „Sa hakka jutustama!
Üks kuulja truu peab sulle minust saama.“

Üheksas laul.

Kui muiste Kalewi poeg wägew wõimul
Olnud maad siin walitsend kui kuningas,
Seal juhtund korra õnnetuse lõimul,
Et nõid tal jalgu pidand kammitsas;
Nii hoitud ükskord teda pilkus' sõimul
Kui karu pesas kaua magamas:
Mis aega tal ja wäge ühes raiskas,
Ja mitu wiletsust ta kaela paiskas.

Mõnd eksitusi olnud juhtund warem,
Mis kerge meel ja noorus sünnitand.
Nii olnud Soome teel kord piiga parem
Ehk tema pärast ennast uputand,
Ja taga järel tõusnud lugu karem,
Kui Soome sepal poega hukatand:
Mispärast meister mõeka wande rahel
Tal kaela kõitnud nagu surma ahel.

Ka Ukku wasta olnd, — kas kergel meelel
Wõi huimus peal — ta raskest patustand,
Kui taewa walitsejat pilkes keelel
Just karja poisi sarnaseks on pannud:
Kus ohwri kiwi peale hõiskes healel —
Ei palwetes — ta wiidust paigutand.
Seal lahkund preestrid; — õnnistus ka ühes,
Ja jumalate käsi seisnud tühes.

Ei sadand wihma piiska pilwe põuest,
Ei tõusnud kaste niiskust enam maast,
Mis puul ja murul annaks kaswu täüest
Ja sigidust neil teeksid tugewast,
Mis tulisilmil päikest taewa õuest
Wõiks pilwe abil keelda laastamast.
Kui jõest ja hallikatest lõpend wesi,
Siis 'polnud kuski rahwal kauem püsi.

Ja ikka kibedamalt tõusnud kisa
Päew päewalt walusamast igalt poolt,
Miks lüpsil ahtraks läinud pilwe nisa
Ja Wanaisa kannal parem hoolt?
Ei teatud muiste jumalaid nii wisa:
Kuis oliwad nüüd eksind harind loolt?
Sealt kästi kokku nüüd kõik targad hünäda
Ja põua wasta abi nendelt püüda.

Need puhusid: „Seal Tudulinna metsas
On asumis üks kuulus Mana tark,
Kell nõidus kasti warjatatud põhjas
Peab olema üks saladuse mark;
Ja marga pilt on: suurem põhja kotkas
Ning tema kütis Taara tarkus' kark.“

Kes saadikuna senna tahaks sõuda,
Wõiks raugalt ehk ta pojalt abi nõuda.

Kui keski piiga endal waewaks wõtaks
Ja targa poega läheks paluma:
Et pilweid ta meil paelust peastma tõtaks
Ehk õnnistaks meid pois siis wihmaga.
Tad piiga silm wõiks hõlpsalt ära petta,
Kes naest weel maa peal saand ei nägema.
Kõik sündind wiletsuse jälgi heastab,
Kes wihma ukseid lukust lahti peastab.“

Siis peeti nõuu, kust saadik oleks leida,
Kes Tudulinna tahaks rändada
Ja tallitust nii kawalaste hoida,
Et kaup saab sala tehtud pojaga.
Kui küsiti, kas kuskil teadaw neida,
Kes teele läheks waba meelega?
Seal kõlas kostus: „Mina tahan minna,
Ehk weab mind õnne wanker Tudulinna!“

Üks piiga, wanemate ainus wõsu
On tulnd ja hakand nõnda puhuma:
„Kui kaunimaid ehk meie maal ei kosu,
Siis lubage mind teeles minema;
Ma loodan toimetada seadud käsu
Ja koju tulla abimehega.
Mind wõite julgest läkitada teeles:
Et aitan janus kaswud, loomad weele.“

Ja rahwast täitnud kuuldes rõemu helin,
Kui nemad piigat teeles saatma läind,
Kell jutu heal kui kenam kandle kõlin
Neil kõigil südamed on lahti teind;

Ta silmawaatus nähtud nõnda tulin',
Kui oleks päikse teralt laenmas käind!
Seal juures roosimokad, maasikpalged,
Ja mustad hiuksed peitsid kaela walget.

Kui nädal hiljem, widewiku ajal
On neitsi saanud laane astuma,
Kus silm tal kõwerite teede rajal
Tuld puude wahelt juhtund nägema,
Seal märkas ta: et kõik ei eksind laial,
Waid õnne järg olnd temal juhtija!
Mis raugad peawad pikalt ots'ma käpul,
Se pakub ise ennast noorte näpul.

Ja hurtsiku ees noormees ükski istub,
Tal silmad waatwad taewa tähtesi;
Et tuluke ta ees pea-aga kustub,
Ei pannd ta mõttes mitte tähelgi.
Nüüd ärkab ta, kui laanes sammu astub,
Mis isa astest kõlab tõisiti,
Kes kolme päewa eest ju kodunt läinud
Ja tuulil mitu kaugust läbi käinud.

Nüüd krabisewad põesad selja taga
Ja noormees käänab silmi waatama.
Mis ime kuju ilmub sealt? Kes waga
Ning inimlikult oskab kõnelda:
„Mind eksitanud laanes wõeras rada,
Kas wõid mind lagedale juhtida?
Siis palun sind, et hea mees wõtad waewa,
Küll palka saad, kui ükskord lähed taewa.“

Et naeste kujutust ei poisi ligi
Weel elu ilmas olnud astunud,

Seepärast ehmatas tal nagu pigi
On jalad, käed ja mokad paelunud;
Tal palgel pais ja otsa tõusnud higi
Olnd südant sundind kiirem põksuma.
Seal istus maha tema kõrwa piiga
Ja puhus pehmel healel sõnasida:

„Miks imestad? Mis kõidab sinul keele?
Kas kaua inimest sa 'pole näind?
Kas mets kui jänesel sul täitnud meele,
Et silmal muidu kõik on wõeraks läind?
Kas igatsust sull lageduse teele
Ei päewa walgus ial ole teind?“
Kui künnilinnu laul olnd sõnad neitsil,
Siin kuulja südant puhund õnne õitsil.

Ja noormees märkand waikselt sõna jõge,
Mis pehmest wooland neitsi mokadest,
Siisk' olnud temal waimu silm nii sõge,
Et aru selgust saand ei sõnadest.
„Oh taewas“ — hüüdis ta — „mull kingi tuge
Ja juhatuse wäge tarkus' leest:
Kuis mina jumalat siin wasta wõtan?
Mis andeid tale ohwerdama tõttan?“

„Ma 'pole jumal“, kostis piiga lahkest,
„Kui sul, nii werest soojad on mul käed.
Oh! tõstaksid sa jalad metsa mähkmest,
Siis minu sarnasid sa palju näed.
Meil 'pole kuskil pidu ega puhkest,
Kus puuduksiwad tütarlaste wäed.
Küll kehwa oled sa, et sinu silma
Weel 'pole tõusnud armu koidu ilma.“

Nii puhus neitsi, poisile kätt andes,
Ja toetas peakest tema õlale.
Pois wabisend, kui kaunist koormat kandes
Ta juhtund waatma neitsi silmasse.
Üks äkis wägi, jõudu kõide pandes,
Olnd teda wangiks teinud piigale.
Kui kogemata kokku läind neil huuled,
Siis puhusiwad noore armu tuuled.

Seal piiga punetelles püsti kargas,
Kui oleks madu teda nõelanud;
Ta põgend põesa taha, süda argas,
Mil't laulu helid nõnda kõlanud:
„Oh wagam poeg; kuis juhtusid sa wargas
Siin tütar lapsukesel andma suud?
Mind ära unusta!“ — Siin waikend heale,
Sest wõerad sammud astund muru peale.

Ja Mana tark, kes koju tulnud, oli
Ju kaugelt näind, mis meelt tal pahandand,
Et kustund olnud ohwri püha tuli,
Mis poja walwule ta usaldand:
„Miks kustuda sa lasid leeke woli.
Mis wõeras wägi olnd sind paelutand?“
Siin pidand noormees eksi tunnistama,
Mis enda meel ei oskand tähendada.

Üks wõeras“, kostis poeg — „kell maasikpalged —
Ja kitsad pihad, plehtis hiuksed peas,
Ning kael, kus rinnad wärske lume walged,
Kõik liikmed muud kui inimeste seas;
Tal silmad aga hiilgasiwad selged —
Kui paistaksid nad taewas täht'de reas!

See imekuju on mul wõersil käinud,
Ei tema sarnalist ma enne näinud.“

Seal sõitles wana mees: „Mis pean ma kuulma?
Mul käib see kõne wäga wasta meelt.
Üks kuri waim on tulnud seie luur'ma:
Kas eksitada wõiks sind Mana teelt?
Sull saaksid õnn ja rahu kiirelt tuul'ma,
Kui kuulaksid sa tema petis keelt!
Ma tahaks omal silmal teda näha,
Ja petjal wõimalikult otsa teha!“

Ja nõnda hüüdes, tormas tuliwihhas
Ta pimedama laane paksusse.
Kui sammu kahin kustund sease nihas,
Seal annud piiga märkust poisile,
Kes kargand maast, kui torkaks okas lihas,
Ja hüüdnud: „Wõta! wii mind taewale!
Sa, kaunis jumal, kes mind elustanud!“
Ja tõtand sinna, kust ta märki saanud.

Siis piiga teda käsi-pidi wedas
Paks metsast wälja läbi pime ööd,
Et idast juba koidu eiet kedras,
Kui nemad lõpetanud rasket teed.
Küll kimpus olnud mõlemad nüüd hädas:
Kuis pidid lüps- pilwe nisast weed?
Näe! lõunal peitnud päike pilwe taha,
Ja õhtu sadand wiim, kui wardast maha.

Ja Mana tark olnd pojalt andeks annud,
Ta eksituse jäljed kustutand,
Kui noore paari käsi kokku pannud
Ja armastuse sidet õnnistand;

Ehk tulles küll ta wande sundi kannud:
 Olnd laste õnn tal wiha lõpetand.
 Nii oli Uku neitsi ohwrikägil
 Nüüd janu kustutajat kinkind kõigil.

Kui Kalewi poeg oleks katsund rammu
 Tõist wäge koguda ja sõtta läind,
 Siis wõind ta kustutada kautand sammu
 Ja tema käsi oleks õnnelt käind.
 Mis *tütarlaps* wõib, seda mees ju ammu
 On kergemalt kui lapse mängi teind.
 Tal 'pole tarwis muud kui *kindlat tahte*:
 Siis wõiks ehk ühest ilmast teha kahte!

Kes wiletsuse päiwil metsa poeb ja leinab,
 Sell oleks parem sukawarras käes!
 Kust *mehel* töö ja wõitlus silma häimab:
 Seal peaks ta ikka käima tõiste ees.
 See ainune, mis minul südant piinab --
 On: miks mind Taara keelnud olla mees.
 Ei soowiks muud ma ial ajawiitust,
 Kui wahwa tööd, mis sigitaks mull' kiitust!

Las naesed pakku minna metsa warju
 Ja palwes abi loota jumalailt,
 Et suhu neile sadaks taewast marju,
 Muid tarwitusi kaswaks ligimailt!
 Kes mees, *end' aitab*! Ei ta ial karju,
 Et temal abi tuleks imedailt.
 Kes mees ei õnne-sepil ise rauda
 Wõind taguda: see läheb kehwalt hauda."

Kümnes laul.

Nii laulnud Lembitule kaunid mokad
 Ja kawal mesitatud naese keel.
 Ehk wiimses sõnades küll teraw okad,
 Jäend ommetegi lahkeks kuulja meel.
 Kui oleks teadnud ta, mis leeme kokad
 Olnd selja taga keetmas käinud leel,
 Ehk wõinud temal, tundes wõerast haisu,
 Ka südamesse tõusta wiha paisu.

Seal kuuldi kogemata laia kõla
 Ja wahet' wahel kiljatuse healt;
 Mis sigitanud olnud rahwa möla,
 Ei wõinud tähendada kuuljad tealt.
 Kui Lembit saanud waatma üle öla,
 On näind ta tulejaid mäe kingu pealt:
 Kes kindlas puuris kisendaja kandwad
 Ja ise kurwastuse märki andwad.

„Oh, ülem!“ — pajatab üks puuri kandja :
„Sull toogu jumalad weel eha eel
Kõik head, mis Uku kõrgem õnne andja
Wõind pillutada kehwal elu teel.
Ei jõua tema wasta sõna pandja,
Ei tuule ega Mana targa keel:
Neilt kõigilt otsisime juba abi,
Ei lõpend kuri ehmatuse tõbi.

Üks Uku preester olnud öösel wahil,
Kui püha hiis just süttind põlema;
Tal kodu armsad, keda taewa tahlil
Wist ülem kaitse wõinud warjada;
Ta lootnud: ega neisse häda ahil
Ehk wiletsuse käpp wõind puutada.
Ja koju tulles näeb ta pesa tuhkas;
Kus perenaene laste seltsis puhkas.

See kole pilt on mõistust peast tal wõtnud
Ja teda hulluks teinud äkiste;
Kui inimesi 'poleks appi tõtnud:
Kes teab, mis seal ta teinud endale?
Ta röökind nagu metsaliseks muutnud,
Ei olnud kuskil tükil inime.
Et kuigi wiisil keelata ei wõitnud,
Siis saiwad käed ja jalad kinni koid'tud.

Nüüd käratseb ta ööd ja päewad puuris;
Ei lange lauge katteid silmle;
Ta seisab ala walwul, silmad luuris,
Kas wõimalik end peasta wallale?
Ehk walus oda südant tal küll uuris,
Ei teinud kahandust weel rammule.

Raudpuuri tugew latid kärisewad,
Kui tema kätte wolil wärisewad.

„Tal näitab hullus ala unenägu,
Kui seisaks naene tules lastega,
Seepärast kihutab tad jampsi tegu,
Et neile tahab appi rutata.
Nii karjus ta, kui wiletsuse kägu,
Ei lase wahti öösel magada.
Kui surma tund ei tule rahu andma,
Siis wõiks ta pikalt hullus' koormat kanda.“

Nii rääkind mees. Siis tõstsiwad nad selga
Raudpuuri ühes jampsa hulluga,
Kes julgem metsalistest neid ei pelga,
Waid keeldes waljum hakkab karjuma.
Mis õnnetu üks loom, kes tehtud wõlga
Peab mõistust kautes ilmas tasuma.
Weel kaugelt kuulus õnnetuma kisa,
Mets wasta kostes andma kõlal lisa.

Kui wiimaks kustund minejate kära,
Sai Lembit Lillikule puhuda:
„Sul langend laul kui kuristiku pära,
Kust koledus tad tulnud warjama.
Kui tohiks wiletsust ma keelda ära,
Ning rahwa ümber aeda müürida,
Siis tahaks keskele ma torni teha,
Kust waimu silma häimaks rahu eha!“

Ei kostnud Lillik musta ega walget,
Nad läksid tuppa sõna laus'mata,
Ehk kerge pilw küll naesell katnud palget,
Kui kipuks tuule hoogu tõstama

Ja tumendama päikse paiste hiilget:
Olnud siiski mindud rahul magama.
Ehk uni mõlemil ei silma katnud,
Olnud ommetegi waikus mõtted matnud.

Wast ärkand idast uue koidu tera,
Kes hiilgul olnud päewa kuulutand,
Seal jõudnud juba õnnetuse kera,
Mis inimesi väga wihastand;
Sest kiirus' käsud toonud tulist ora:
Et Läti rahwas tõrgul wastu pannud,
Ning sõa tingimist ei täita taha,
Ei mitte kopikatki maksta raha.

Kui nende kera jooksnud linnast läbi,
Siis nähti rahwast kokku koguwad.
Nüüd kuuldi mitmelt poolt: „Kõik nende häbi,
Kes tegemised lohk'ma jätawad!
Kui kuuse raiud, häwita ka käbi,
Sest seemned käbist jälle kaswawad; —
Mõek tupest wälja! Sõda uuest sõitma!
Kõik Läti kopsud peame ärawõitma!“

Ja nagu kewadene lumewesi
On jõge kalda üle paisutand,
Nii täitnud kange wiha inimesi,
Kes waenu jälgi korra haisutand.
„Kõik rauku, naesi, weikeid lapsukesi,
Kes elawad, neist saagu surma and!“
Nii mõuras üle linna rahwa nurin,
Kui oleks põrutamas Pikse mürin.

Ja Atsu käsk olnud kiirelt kokku hüüdnud
Kõik pealikud, ja seltsis poega ka;

Ehk Lembitu end salgada küll püüdnud,
Olnud siiski pidand wiimaks minema.
Ei nähtud isa silmad rõemul rüüd'tud
Kui pojal' nõnda hakand puhuma:
„Ehk on sull', poeg, mu wiimsed kõnekäänud,
Mis titlesin, weel mälestusse jäänud?“

Kas oled madul munad häwitanud,
Mis rannas haudumas tal liiwa sees?
Siis oleme wast tõeste wõitu saanud,
Kui kõik ta pesakond on surma wäes!“
Sa olid temal mune hellitanud,
Mispärast nüüd meil jälle tüli käes;
Sest waenlane ei taha tõutust kanda
Ja tõrgub wasta meile: raha anda.

Mu saadikuid on tema pilkes naernud,
Neid läkitanud teatud tagasi;
See temp on minul südant wihal' pöörnud;
Ei wõi ma sõimu andeks andagi.
Et sinu pehmus asjad sasiss' keernud,
Seepärast pead sa kustutama süü;
Miks langetad sa silmad waikselt maha?
Sa tapa parem karu, sealt saad naha.

Oh, ärka, poeg! ja mõtle selle peale,
Mis endale ja mulle wõlga sa: —
Kõik rahwas kuuleb rõemsalt kutsu heale
Ja tõtab sõtta seltsis sinuga.
Seepärast walmistagem rutult teele
Ja tulge koju täie wõiduga!“
Kui rauk nii jutu sõnu lõpetanud,
Olnud poja suust ta seda wastust saanud:

Ei weres ela were waigistaja!
Mis iga wanem sõanik küllalt näind.
Kes tõeste ehitanud rahu maja,
Ei olnud mitte were radal käind!
Ma tunnen ainukese lepitaja,
Tal nimi töö, mis armastus on teind.
Seks andkem armu wäele meelewalda:
Siis weate kõik maailma õnne kalda.

Ja püüdkem rahwa häda lõpetada,
Kõik kättemaksmist jätta *Ukulē*,
Ja rahwa sugusi nii kaswatada,
Et peenraid teewad armu taim'dele;
Kõik sõa kãrad selles lepitada:
Et iga üks on wennaks tõistele!
Nii saagu külwatud meilt rahu seeme:
Siis taewa templi maa peal üles teeme.“

Nii puhund ta; ja waata — kurjad silmad
Tulnd igalt poolt tal tänu asemel;
Ka Wamba sõnad olnud jäekülmad,
Mis Lembitule puhund sala teel:
„O, mata unustusse une ilmad!
Sa näed et isal kulnud kurjal weel,
Tal walus käsi pigistab ja oda,
Kui kardaks lõhkemaie põue koda.“

Ja Wamba waikend: kuuljad kiitnud teda,
Mis Lembitu ei neile pahaks pannud,
Waid seisis julgest liikumata, ega
Ei olnud kedagi tad eksitand.
Ta wahtis kurwalt isa silmi, keda
Need rahusõnad kurjast wihastand:

„Sa pead siin wägise mull' kohut täitma,
End' tõrkumata minu alla heitma!“

Nii puhund wihatujul waljust isa —
Kõik kuuljad nähtud kahwaks ehmatand;
Ei poega hirmutanud käre kisa,
Kes au-rüü on seljast lõhestand,
Ja hüüdnud: „Nüüd lüpsku *wiletsuse* nisa,
Kes tahab siin; ma olen woli annd:
Ma jätan au ja walitsuse maha,
Kui sõa mässuta te' mind ei taha.

Ei himusta ma kuning' krooni kanda,
Waid waesel wiisil ilmas elada;
Ei tea ma isegi weel kuhu randa
Mull Taara tarkus teed saab juhtima.
Kui ükskord sõariistad warna panda,
Ja rahwas hädas õppind ohkama:
Siis tõutan tagasi ma jälle tulla
Ja kadund karjal truuwiks hoidjaks olla.“ —

Kui Lembitul jutt waikend, kargand wihas
Tal isa istmelt tules wandega
Ja paiskand oma oda kurjus' kihas,
Mis pojal pidand otsa tegema.
Ei olnud teraw raud wist were ihas,
Wõi kõrgem sund pand teda langema,
Et parinaga poja ette kukus,
Kes kauem nüüd ei sõnu hoidnud lukus.

„Oh isa! 'sinu surma hoop on puutnud! —
Ei odaga, waid *wande* sõnades.
Mis nõdrad käed sull' teha 'pole suutnud,
Olnud wõimu leidnud waljus südames!

Sa oled loodut sidet wõeraks muutnud:
Sind jätan jumalaga lahkudes!
Kui poega sa ei leia silmi katmas:
Siis olid ise mõrtsuk teda matmas.“

Nii puhus ta ja läks. Seal sundis mehi
Küll Atsu: „Jooske kinni tabama!
Miks wiibite? — Meil aeg on väga lühi!
Et joosik käest ei pease lippama!“ —
See kindel käsk ei teinud meestel rühi,
Kes ammul suul jäid imet vaatama:
Kus Lembit nende keskelt uhkel sammul
Kui karu oma teed läind julgel rammul.

Ei olnud ainukest, kes julgust wõtnud
Tal silma sisse tõeste waadata.
Kõik seiswad tarretes; — Ei Lembit tõtnud:
Ei minnud keski teda kiusama.
Karm ehmatas ja hirm olnd mehed kõitnud:
Et käpp ning keel ei peasnud liikuma.
Wast walus kaebdus kostis taga järel:
„Meil õnnelaew on tüürita nüüd merel!“

Ükstõistkümmes laul.

Just läinud Lembit kurwalt koju poole,
Kui läänes päike hiilgust lõpetas;
Sest lahkumine segand temal meele,
Ehk kahetsust ka oli liikumas.

Kes oskab seletada sala keele:
Mis tõisel süda põues pajatas?
Ta waimu silma tarkas taewast koitu,
Et nuker meel ei saanud mitte wõitu.

Ja mõttes sammunud ta ukse ette,
Kus Lillik istund teda oodates;
Tark meel tal lugend warsti salamõtte,
Mis wõerust teinud mehe silmades:
Ta näind, et Lembit langemas on wette,
Ja kaldal kuskil tuge 'polnud ees;
See sundis teda mehel' kindlust teha,
Kui tema uppumist ei tahtnud näha.

Arg silm tal ehmatanud mehel hinge,
Kes äkitselt nüüd saanud märkama,
Et minewikus wõeras tuule winge
Ju naese põues peasnud puhuma.
Siin seism' d tal pimedus nüüd ümberringe,
Kui wiimist lootust leidis lahkuma:
Et Lillik temaga ei tahtnud minna,
Ei maha jätta au ning uhket linna.

„O, Lillik!“ kaebas ta, „kõik au ja uhkus
On minu küllest maha puistatud;
Siin kojas 'pole kauem minu puhkus,
Ma olen walitsusest lahkunud.
Mul langend õnne pea on werimuhkus
Ja huimane kui oleks halwatud;
Seepärast pean ma laial ilma merel
Uut asupaika nõudma oma perel.

Sa ast'sid õnne põlwes minu rada,
Kas tahad wiletsusse tulla ka?
Ja lahja leeme, mis wõiks keeta pada,
Mull rammustada lahke armuga?
Ei saaks mind öö, ei pime hirmutama,
Nii kaua kui ma rändan sinuga.
Kui piin ja walud südant mulle kõitnud:
Kas jahutad mind, kunni saan neid wõitnud?“

Ta waikend nüüd. Ja kahwatanud palgel
Olnd Lillik oma silmad peitu pannd,
Kui kardaks: waatus wõiks weel ehawalgel
Ehk näidata, mis põue warjutand.
„Mull anna wastust“, palus Lembit argel:
„Kas tuled kaasa?“ — Noorik kogeldand:

„O, lase mind siin *inimeseks* jäeda;
Ma'p taha jumalate seltsi saada.“

See sõna Lembitul on südant lõhkund,
Kui oleks tulin' mõek sealt läbi käind,
Wõi põhjakaarest külma maru õhkund,
Et armu õied järsku surma näind.
Ta wõind ei salgada, mis teda rõhkund,
Waid kostis: „õnne aeg meilt mööda läind!
Sa ela heaste! Kas ehk wiimne eha
Meid tõine tõist weel korra laseb näha!“

Nii puhudes läind wärawast ta wälja,
Kui taewast juba warjand pilwes öö;
Ta paiskand kodupaiga taha selja
Ja wõtnud talla alla wõerus' tee.
Kus leiba seal? wõi kehwas' kepil nälga?
Mis hoolib sest: kell' lootel taewa töö.
Kuis wõinud kartus südant täita mehel:
Kell' ettewõttus 'polnud kahewahel?

Ei olnud kuskil tähti nähtaw taewas,
Kõik katnud laialt pilwe pimedus;
Ka meri ähkis marutuule waewas
Ja wahel läikis kaugelt walgutus.
Kui Lembitul ehk süda sala kaebas,
Ei raskendand tad siiski kahetsus.
Mis mõtted sünnitanud salamahti,
Sest sõnakest ei peasnud suust tal lahti.

Ta langend wiimaks wäsimusel teele,
Mis keha ükski olnud wintsutand;
Ei waimul tulnd ei puhkust, rahu meele,
Kes ala kõrgeid mõtteid peas on kannnd.

Uks aga neist: Kas jumalate heale
Tal miski märgiks olla ette pannd,
Olnd sundind teda murul põlwitama
Ja palaw palweid nõnda pajatama:

„Kes teie asute seal kõrges³ kajas,
O, jumalad! siin kuulge palwetust!
Üht tähte andke mulle kahtlus' ojas:
Kas kõrw teil kuuleb minu küsimust?
Mul seisab süda wangistuse ormas,
O! andke hingel walu kustutust!
Üht ainust märgikest ma palun anda:
Kas arm teil jaksab kõik maailma kanda? —

Mull' andke märk: et vähem maha jäetud
On inimesed, kui ma arwanud,
Et teie nõu ju palju warem peetud,
Kui asupaik sai neile rajatud?
Ma nõder laps, wast ema tugil weetud,
Wist tänus andma saaks tei' kätel suud,
Kui tuleksite mulle awaldama:
Et kõik maailm peab taewast abi saama?

„O, andke märki! — Tuhat sädew tähte
On sagest kustund meie silma ees.
Neist saatke tühte nüüd kui rõemu nähte
Mull südant waigistama mure sees!
Sest muidu närtsiks wiimne lootus' lehte:
Kust leiaksin ma troosti häda wees?
O jumalad! mull kergitage waewa
Ja näitage: kas ulatame taewa?“

Nii palund süda, silmad üle kiwi
Tal ootes waatnud üles täht'de peal.

Ei kuskil liikust. Mets-puul murdnud tüwi
Ja kuulja kõrwa tungib hädaheal —
Kui külwataks seal wiletsuse iwi:
Mis teda jalul karg'des waatma wiib.
Ta wärisend, kui kaugem minna püüdnud
Ning wihatujul taewa poole hüüdnud:

„Teid' jumalaid! on rahwa kergus loonud,
Sest loom ja inime jääb abita;
Pilk pimedus on paksu warju koonud,
Kust läbi silm ei pease nägema;
Ma olen palweid ilma-aega toonud,
Mis kurt ja sõge ei wõind märkada.
Kes peitu pugend kaugel pilwe taha,
Ei ulata neil silmad kõrgelt maha!

Ma olin jamps, kui selle peale lootsin,
Et taewas kuuldaks minu waese healt;
Sest waljumalt kui mina nõder jõudsin,
Tulnd hädakisa täie ilma pealt;
Need tuhanded, kes nii kui mina ootsin,
Ei olnud troosti mitte leidnud sealt!
Neil saand ei taewas häda kergitama,
Ei pisaraid ka silmist kuiwatama.

Oh häda mull'! ma olen maha jäetud!
Kui waesed kõik siin hädaoru wees,
Kes walu sāngi kurnatuseks neetud,
Kui need, kell elu koit wast ārkab käes!
Oh süda nõrk ja wõera teele weetud,
Kuis jõuad kesta wiletsuse sees!⁴
Nii kaeband Lembit raskes walu kurnas,
Ja langend maha nagu warju surmas.

Ta lamand kaua siin, ja walu hambad
 Ju kipusiwad hinge lõhkuma.
 Ehk pead küll jahutanud niisked samblad
 Ja laugilt pühkind piina pisara.
 Siis tulnud aega mööda une kämblad,
 Mis teda suigutanud magama.
 Rask' näitas uni, nii kui surma süngis,
 Ei annud aega unenäul, et mängis.

Kakstoistkümnes laul.

Nu woolas koidu jõgi kulda maha,
 Ning laulsid lustil õhus lõukesed,
 Kui Lembitu wast koorind silmilt naha,
 Ja ettewõtta tahtnud rändja teed.
 Ei öösest külmast tarr'tand liikmed taha
 Nii hõlpsalt toimetada päewa tööd.
 Neid pidand peremees wast paenutama
 Ja uuest elu rammu äratama.

Küll paistnud kõrgelt mäe kaldalt silma
 Tal tuhat elu jälge igalt poolt,
 Sest une rüpest ärkand elu ilma
 Olnd jälle tunnistamas Uku hoolt.
 Kus süda tarretanud mure külma,
 On asjad kõrwal käändud seatud loolt:
 Mispärast Lembitul kõik, mis ta nägi,
 On kurb, — kas lagedik, mets, org ehk mägi.

Ta puhus: „Palju tuhat silmi waat'wad
 Ning läigiwad mu ümber öitsedes:
 Kas midagi nad jumalast ka teadwad,
 Kui päew neid tõusul kutsub punetes?
 Miks kurdan halp, kus lilled, õilmed haljad,
 Ei ükski karda homme närtsides?
 Ma lähen laane, otsin rauga koopa:
 Ehk weab ta wankri mul ka seatud roopa?

Eks jumalad mind ilmal olnud loonud,
 Et pidin päewapaistel öitsema?
 Kes lilledele kirjud ehted koonud
 Ning loomad toitwad tarblik' andega,
 Need on ka mulle seatud osa toonud,
 Mind saawad wiima ükskord puhkama; —
 Seepärast ole mees ja katsu rammu,
 Ei tohi wäsida sul julge sammu!“

Ja nõnda õeldes, astund koidu läiki
 Ta rahu tujul rändamise teed;
 Ei kuskil nähtawal olnd rahwa käiki,
 Waid linnud üksi lõpetanud ööd:
 Nad teretasid rõemulaulul kõiki,
 Kell' walgustus on täitnud südamed.
 Tal liblik pea peal õhu hõlmas kiikus,
 Hulk sipelgaid all jalge ümber liikus.

Ta nägi nende musta-tõmmud ridad,
 Kus kõrs ja sammal ala ahwardas:
 Neil lõpetama lühikesed igad,
 Kus rändja jalgu juhtub tallamas;
 Hulk lõpnud surma, tõistel rasked wigad
 On walus wingerdamas praegu maas:

Nii ohkab looma walu põrmu põues,
 Ei leia kuskilt peastjat elu õues.

Tal näitas, nagu kaebaks waiksel healel
 Nii mitu tuhat walu põrmu seest,
 Ja raske silma pisar paisus palgil:
 Miks loodus hoolt ei kanna looma eest?
 Ta märkas südand põues pahal leilil
 Ja wiha paistis wälja silmadest;
 Ning nii kui ligistawa maru wurin —
 Tal tõusnud keele peale kaebdus' nurin:

„Oh, kawal walekeelik loodus' ema!
 Mikspärast ehid oma rüppe sa?
 Et elu iluks sünnitama tema
 Siin peab, mis sina tahad hukata;
 Suur kawalus ja ahnus on su oma:
 Sa lõpetad kõik otsa surmaga!
 Kus ehitamas olid pulmamängi, —
 Seal walmistasid ühes surmasängi.

Sa meelitad puid lahkel päikse naerul
 Ja sunnid metsa kaunist öitsema;
 Sa petad koidikul ja päewa weerul,
 Et linnud tuleks pesi tegema,
 Kus warjupaigad walmis, okste keerul —
 Kui pulmasängid lehtis ehtega.
 Seal kosib isalind siis sulgis neiu,
 Ja trallib lustipidul rõemus peiu.

Suur lusti helin täidab laiad laaned
 Kes heli kuulwad, hõisk'wad seltsis ka.
 Seal lennab liblik, lendwad mesilased,
 Külmal kiwigi siin kipuks elama;

Siis tuleb õõ ja tema rahu kaaned
On elu wiinud waikselt puhkama.
Waik seisab põder järwel kuuwalgel
Ja waatab oma kuju laente palgel.

Nii kosib loodus petelikul wiisil,
Et igawest wõib ise elada;
Ta puistab walgust ning koob ilu niisil
Meil murud kirjuks lillekangaga.
Ja weab siis mehe poegi petisküüsil
Et tütarlapsi lähwad kosima:
Üks kaunis naene jumalikul kujul
Wõib tarka halpistada hirmutujul.

Ei näe siin keski ööd! Sest sinu päik'sed
Neil südant joowastanud silmaga;
Hing paneb selga uued ilu kõiksed,
Ei märka enda, tõiste walu ka.
Ja siiski tuleb tund, kus rõemu õitsed
Kõik saawad surmas jälle närtsima;
Laul sureb laulikul ju keele paelul,
Surm piinab hinge ahastuse kaewul.

Üks jõgi woolab igawduste merde —
Maailma kandes oma rüpe sees;
Kõik ujutab ta kokku laia tõrde:
Seal kustund tähed, lilled närtsides.
Mis maa ja taewas toonud ilu werde
Se leiab otsa wiimaks suures jões. —
Sa läikiw palgedega suwe-nägu,
Sa tore päik'! — miks on teil waletegu?"

Nii puhus Lembitu ja tõstis jalga
Samm sammult ikka minnes edasi,

Küll kurnas lõune palaw temal selga,
Sest lagedalt ei leitud warjusi;
Kui kuiwand keel ei käsku enam pelga,
Olnud leidnud õnnelt sõstrapõesasi;
Neist kustutanud tema tulist jänu
Ja annud peaga nikutates tänu.

Kui päike tüki lõunalt mööda läinud,
On warjuks wasta jõudnud metsa salk;
Kes osa päewa tööst on ärateinud,
Sell maitseb magus wäsituse palk;
Kui Lembit wilus mõned sammud käinud,
Läind käele raskeks rändamise malk.
Et jalad edasi ei minna taha,
On lamand tema jõe kaldal' maha.

Kui pihu abil jänu kustutanud
Ja kehal toetust leidnud selgest weest,
Said higitsevad palged jahutatud,
Siis tänand süda keelekaste eest.
Kui mõne tunni keha karastanud,
Siis wõtnud kinni edespidi teest,
Läind kallast mööda jõudsal sammu lennul,
Sest puhkand keha olnud uuel wõimul.

Ju õhtu käes. Nüüd päike läinud looja
Ning eemal seisnud küla nähtawal;
Kes tööl on kannatanud päewa sooja,
Need koju poole lähwad rutumal
Ja ootwad ööd, kes neil kui rahutooja
Üks armas sõber igal eha a'al.
Ka Lembit läinud kiirelt küla poole
Ja jätnud wastawõtmist rahwa hoole.

Kui tema puhkepaiga ligi jõudnud,
 Olnd tungind kõrwa kaebamise heal:
 Sest surma-ingel olnud külas sõudnud —
 Kaks surnud poislast maas on muru peal;
 Neid olnud jõgi täna ohwriks nõudnud,
 Ei wanemaid weel olnud ise seal.
 Neil' kaswatanud wiidud sõnum tiiwad,
 Et kohkel praegu koju rutasiwad.

Nad jõudnud Lembituga ühes sinna
 Ja langend nuttes maha murule;
 Ei julgend keski neile trööstjaks minna,
 Kes wõinud kuiwatada silma wee?
 Kus wiletsus on teinud leina-linna,
 Seal weab metsa iga troosti tee.
 Kui waesed kurbdus' kisa lõpetanud,
 Siis oliwad nad sõnad suhu saanud.

Ja ema hüüdnud: „Armsad laste silmad,
 Mis rõemustanud mind kui päikesed,
 Mull' lahkeks teinud mustad mure-ilmad
 Ja juhtinud mull' waga eluteed:
 Kuis olete nüüd surmas kustund, külmad,
 Ning angunud teil soojad südamed!
 Teid wiinud surma rüppe niiske laene
 Ja leina nutul kaeban mina waene.

Teid pehmes armu põues sünnitatud —
 On kibe surma saadik lõpetand,
 Teid minu rinnad hellalt imetanud
 Ja kätte peal teid mõlemaid ka kannd!
 Kes kuuleb sest, mis hiljem minust saanud:
 Kui teie tuhka olen kalmu pannd?

Üks uni, mis mind wiiks kui surma sāngi —
 Ehk näeksin siis weel unes laste māngi!“

Nii puhund ema, ja kõik kuuljad nutsid;
 Ka Lembitul olnd silmas pisarad.
 Kui nemad alles kibe leina kartsid,
 Üks preester nähti sinna sammuwad: —
 Tal käiwad poisid eel, kell' pihus mütsid —
 Kui kurba leinalugu laulawad.
 Üks pannike, mis keski ees neil kannab,
 See püha suitsu jumalatel annab.

Kui lõpend laul, siis hakand preester westma:
 „Teid jumalaid siin meie kiidame;
 Mis tulnud — kaub! Sest kaduw ei pea kestma
 Ja tänu wäärt on teie püha tee.
 Kes tohiks Uku peale kaebdust tõsta,
 Sest teda teen'wad ala päew ja õö.
 Mis taewas toonud, seda ei wõi murda:
 See püha tahtmine peab trööstma kurba.

Miks leinate? — teil kohus rõemustada,
 Et lapsed hädaorust peastetud!
 Kui mitu walu wõind ehk neile saada,
 Mis eest neid jumalad nüüd warjanud!
 Ei elu marud saa neid hirmutama,
 Kes peidu urka olid pugenud.
 Kui jumalad neid armus 'poleks hoidnud:
 Kes teab, mis surma siis nad ükskord leidnud?“

Nii puhund preester. Lembitu ei wõinud
 Siin keele paelu kauem sulguda.
 Tal paisund süda olnud kiirem lõõnud:
 Miks preester puhund *kahe* keelega —

Kes rahwa teades tarkust taewast toonud,
Pool wõeras inimliku werega.
Seal seisid imestelles silmad kõigil,
Kui Lembit wälja astund wiha lõigil!

Eks preester! sina õnne kuulutanud,
Kui kaksik lapsed olid ilmunud,
Mis wanematel harwast osaks saanud:
Neil *wagaduse palgaks* kingitud?
Sa oled täna ütlust waleks a'anud
Ning sõna sõnalt ümber tõlkinud:
Nüüd kiidad wanematel' õnneks seda,
Et jumalad neil toonud rasked *häda*?

Sa sunnid tänama, et lapsed uppund
Ja jumalad neid peastnud kurja käest:
Kes teab, mis surma oleksiwad kukkund,
Kui õnn neid 'poleks warjand kahju eest?
Kumb kõnedest on sinul wõlsil tukkund,
Kumb tõeste wälja tulnud südamest?
Sull' pidand *sündimine* tänu looma,
Ja täna laste *surm* uut kiitust tooma!

Oh, utle, mees! kes julgust sulle annud
Nii kahekeelik seista rahwa ees?
Rask' wiletsus on kõigil' kurbdust kannud,
Sest walust wõtab osa igamees.
Kes tõiste üle sind on meistriks pannud —
Kui seisaks tarkus: üksi sinu sees?
Üks ainus, puhas armastuse wägi
On, — mis meil inimliku sidet tegi.

Sa wiska maha preestri riided seljast,
Kui armastust sul 'pole südames!

Kõik tühi temp, kell hiilgus paistab *wäljast*
Ja taewa taim ei kaswa hinge sees!
Sa tröösti kurba, aita kehwa näljast —
Ja ole kõigis kujuks tõistel ees!
Mis Ukku teeb; — on warjul *sinu* silmal,
Seepärast: ära luiska sa maailmal.“

Nii sõitles Lembitu. Waik rahwas wahtis
Ja ootas kohtuniku ülewalt:
Kus wälgus Pikker nuhtlust anda tahtis
Wõi Kõuu karistada pilwe alt?
Üks kuri mõte preestril südant jahtis,
Tal 'polnud püsidust siin pikemalt.
„Küll tasun kiirest sõimu sulle kätte!“
Olnd lahkudes ta ainukene mõte.

Kui laste kehad warju alla wiidi,
Hulk saatjaid järel käinud leinades,
Kust tõisel päewal jälle tuleriidi:
Olnd wilets ema nõrkend silmawees.
Ka Lembit püüdnud kurwastuse küüsi
Neil kergitada osawõttuses:
Ta istund waikselt leinajate kõrwa
Ja trööstind tummalt nende hinge kurba.

Kolmtoistkümnes laul.

Kui tähed koidu piirel kahwatanud,
On hüüdes tuppa astund naabrimees:
„Sa, külanik, kes preestrid wihastanud
Siin eile õhtu, waarud surma wäes.
Sul warjupaik on warsti otsa saanud,
Kui päike idast tõuseb walgustes:
Sind weike hulk ei külas jõuaks kaits'da,
Sa saaksid koledamad surma maits'ma.“

Nii sahkand mees; ja nagu unest ärkand
Läind kolmel küsil silmad tema peal.
Kui naaber nende ehmatust olnd märkand,
Siis puhund lisanduseks tema weel:
„Selts mõrtsukaid on minul' silma tärkand,
Kes ohwri talle metsas ootwad seal.
Neid preester olnud tapma palgatanud,
Üht osa hinnast mehed kätte saanud.

O, häda sulle, kallis külaline!
Kui nende wõrku peaksid juhtuma;
Üks preestri waenu langend inimene
Ei kuskilt leia paika asuda,
Sest kurja koerte sala luurimine
Ei anna temal mahti wiibida;
Kes eile preestri palgelt näinud wiha,
Neil ütleb nähtus: „Ihkab werd ja liha!“

Ma tahan sala teel sull' juhiks tulla,
Sind rabast läbi saata kõrwale;
Sest ega metsalised nõnda hulla
Kui wihatujus jampsiw inime;
Kes endal ülemaks on pannud kulla,
Wõib ahnus wiida were janule.
Ma tahan waga kawalust neil lüüa,
Ehk täna wiimist leiba elus süüa.

Kas näete? päike tõuseb juba idas,
Siin 'pole wiitust: wõeras põgene!“
Nii puhund mees; kus Lembit — keel kui kidas,
Ei suud wõi lahti peasta sõnale,
Waid enesega waikselt aru pidas:
Kas mõnusam, kui lähen mässule?
Mul wägew käsi on ju palju wõitnud,
Ma 'pole ennast waenu eest weel peitnud?

Ei! — mõtles ta, ma olen tõutust teinud,
Et waenus werd ei taha walada.
See wannetus on taewalastel läinud —
Ma pean ju rahu põlwes elama!
Kõik minewiku olin — unes näinud —
Siis tõiste wasta nõnda puhuma:

„Sa näida teed! Ja teie wõtke tänu!
Et öösel hurtsik annud mulle mõnu.“ —

Ja kurwad wanemad, kui Lembit' aste
On wiimist sammu läwel kinnitand,
Tal põlwil wasta palund madalaste:
„Meil kohus oleks sulle tänu and',
Et raske kurbdus vähem walusaste
Meid rõhkund, oled sina kergitand:
Sest parem troosti 'pole wiletsuses —
Kui tõiste osawõttus armastuses.“

Kui Lembitu tükk maad ju käinud raba
Ja teejuht waatust eemal sirutas,
On silm tal näinud mõrtsukate saba
Mäe warju tagant wälja tulemas.
Et nende kiusust wõiksid jäeda waba,
On mõlemad nad samblas lamand maas.
Wast siis, kui tapja kari mööda jõudnud,
Olnd kiirest nemad kaugemale sõudnud.

Kui Lembit juhil tahtnud tänu anda —
Kus lahkumise tund neil olnud käes,
Seal öölnud juht: „Kõik maa wist tänu kanda
Mull' saab: kui peastmine mu nõdras wäes.
Mis näinud silm, mind sunnib imeks panda:
Sull nagu kõrgem waim näib olla sees.
Kui walepilti mull' ei loonud nägu:
Siis moondab rahwast ükskord sinu tegu.“

Need sõnad kasw'sid troostiks kurwal meelel,
Mis Lembitul, kui kodunt lahkujal;
Kell teadmata, kus tulewiku teedel
Tal õnne päik wõiks tõusta paistewal?

Nüüd kingib hallik kastet kuiwal keelel
Ja nõukas rahwas toitu rändajal.
Mis homne päew ja järgsed saawad kandma:
• Kes selle peale wastust tuleb andma?

Kui mõni päew ta hiljem jälgi leidis,
Kus minewikul käinud sõa teel,
Ja mõnda jälle mälestusse jõudis,
Mis waigustuseks põlgand nüüdne meel,
Ja kui ta sügawamalt otsust nõudis —
Kumb parem: rahu, wõi kas sõa keel?
Siis pidanud ta praegust põlwe kiitma
Ning soowima, et waen ei peaseks niitma.

Kus sõa paikadesse puhkma jäenud
Ja murult leidnud waenu asemed,
Olnd kirjuks kootud unenäu käinud
Tal mitu tüki toonud mõrtsuk tööd:
Et ärkades weel wiletsuse käenud
On silma piigistanud pisar' teed!
Seal ohkand ta: „Ma põlgan werist põlwe
Ja poen rauga koopa rahu wõlwe.“

Nii jõudnud tema wiimaks sinna paika,
Kust Läti pealik jökke karganud,
Ning kellel laene hõlmad keelnud waika
Und maitseada; — tad kaldal' wiskanud. —
Seal oleks Lembit kätte wõtnud kaika
Ja kahetsuses ennast surmanud.
Mis aitaks see? Ei ela maa peal nõida,
Kes tehtud tegu tegemataks wõida.

Nüüd oli tema rauga koopa ligi,
Kus mõnda mõttess' toonud minewik;

Seal teinud igatsus ja kartus higi,
Tad keelas sinna minnes mitu tükk.
Kui oleks jala tallu kõitnud pigi
Ja silmi sidumaies sõgesikk:
Nii wiiwitas ta rändes tutwad rada,
Kui laseks kütiket pidi wenitada.

Just õnne tunnil olnd ta sinna saanud,
Waik rahu koopas on ja koopa ees;
Wist wäsind rauk nüüd õhtul palwetanud,
Kell' taewa rahu elab südames.
Ei mingi täht olnd ilmutamas elu,
Ei kuulnud liikumisi koopa sees —
Kui Lembitul samm koopa suhu astus:
Umb-waikus olnd tal esimene wastus.

Ja waata! sisseminek nähtaks tühi,
Ning kesket koopa rauka pikal' maas.
Kui pidustaks ju igawesi pühi
Ehk oleks üks, kes elu lõpetas.
Üks kerge õhkus tõstnud rindu lühi,
Silm juba kustund, poolelt magamas.
Ja looja minnes päikse wiimsed terad
Paist surnu nägu nagu kulla kerad.

Ja rauga pea otsas, surma sunnil
On karu oma päiwi lõpetand.
Wõib olla ehk, et ligedamal tunnil
Tal sõbra käpp weel rauka kaisutand.
Nüüd mõlemil on silmad paisu punnil,
Kui õhtulugu linnud wilistand.
Oh, kallis, püha, waikne, wiimne rahu,
Sa oled suur, et elusse ei mahu!

Kui Lembit wärisedes langend maha
Ja kinni wõtnud olnd külmast käest,
Seal tõstnud rauk weel korra laugilt naha,
Kus walgus' ilm ju weerul waate wäest.
Ta wäsind silm wist salgada ei taha,
Et tema tunnud oli wõerast meest:
Sest lahke moka tõmbus annud tähte,
Et rõemu olla loonud wiimne nähte.

Tal woolas silmist õnneline puhkus,
Ühtlase ka, et wõeras rõemu teind,
Ja sest et keel ju liikumata juhtus,
Olnd lahke waatus tänuandjaks läind:
Kui tahaks silendada kõik, mis muhkus
On minewiku wäljalt läbi käind.
Üks *tõine* saab ehk rahwal walgust tooma
Ja koidu piiret neile silma looma.

Siis nõrkend pea, ja wiimne hingamine
Olnd selgest näitnud elu lõpetust,
Ja Lembitule walus leinamine
Siin pisaratest toonud jahudust.
Sest rauga waiksel rahul lahkumine
On annud temal tarka õpetust:
Kus radal elus selle jalg peab käima,
Kes surmas ootab tulewiku äima.

Nelitoistkümnes laul.

Nah öö on püha, pühad need, kes lahkund,
Ja mõtted pühad meie südames;
Kui weri elu soojusest on jahtund
Ja tulew siht meil awal silma ees.
Mis päewal meie mõttesse ei mahtund,
Sell öösel waba wolidus on käes;
Seal woolab pimeduses meie weri,
Kui waiksel öhtul tuulest peasnud meri.

Ja igawese jõe laened woolwad —
Ehk kohin meie kõrwal kuulmata.
Seal Lembitul kõik tühjad mõtted koolwad
Ja silmad sõudwad tähti waatama,
Kes waikselt seatud rōngasteedel jooswad,
Kuis alguselt neid pandud liikuma.
Kui uinukangrud koowad unenägu,
Siis waikub meie kõrwas ärksam kägu.

Kui pärast keskööd tõusnud tuule õhku,
Sai koobast täitnud wärske wiluga,
Olnd leseks jätnud Lembit asem põhku
Ja waatma läinud taewast iluga;
Silm märkand pisara ja une rõhku,
Kui idast peasnud puna wilguma;
Ja taewa wõlwis tõusnud koidu walge
On punetama pannud päewa palge.

Kui Lembitu nüüd selgest tähel' pannud,
Et noore päewa hommik teretas,
Olnd jala pealt ta warsti muret kannud,
Kus paika lahkund rauka sängitas.
„See koobas“, — puhund ta — „mis warju annud,
On parem paik ka surnud warjamas;
Ma tahan rauka karu kaisu heita,
Ja koopa suu siis kiwidega peita.“

Nii rääkides, on weeretanud kiwa
Ta eemalt tuues koopa ligemal';
Neist tegi mulgu ette ukse, hüwa,
Ning warjas prau wahed sambalal;
Siin pidand kaduw kust'ma. Elaw iwa
Olnd idanemas juba taewa all.
Kui päikse sammud lõunast üle läinud,
Siis olnud sõbra töö ta walmis teinud.

Sai rauga mattus õnnelt lõpetatud,
Siis pidand matja uuest mõtlema:
Kust endal warjutust ehk leidma saanud,
Et päiwi öhtule wõind ajada.
Surm olnud teda waljust õpetanud,
Kus radal rändja jalg peab tallama.

Ei ole märki muud, ei abi antud:
Sest raske koorm saab omal õlal kantud.

Ja nädal hiljem leidnd ta kohta metsas,
Kus muru rüpest hallik imitses,
Ja laiad ladwad kõrge puie otsas,
Kui wihma sadas, warjuks seisid ees.
Siin wõind — kui linnupoeg — ta waikses pesas
Nüüd segamata ala mõteldes
Neid kirjuid kujutusi sellest luua,
Mis tema tulewikus lootis tuua.

Üks weike külake, mis metsa ligi,
Tal toidu wara luband laenada;
Mis eest ta palgaks hiljem palge higi
Olnd tõutand tasuduseks walada,
Kui heina loog ja põllu wilja sigi
Neid abikäsi sunnib palkama.
„Kui ükskord“ — puhund ta — „mul silmad näewad
Et paremaks on läinud elu päewad.

Siis tahaksin ma seie põlwitada
Ja tänu anda sell', kes puud on loond,
Neil kõrget kaswu oskand toimetada,
Et oksad mulle warjukoda koond.
Ma märkan *teda* tuules lehwitama
Ja hallikas, kui karastust sealt joond.
Mis õnnelik, et mina waikselt elan
Ja *teda* wabaduses ala tänan.

Tal kostil käia, hallikal ka mõelda:
Üks helde isa on mull' juua and;
Ja tuule õhul igal päewal õelda:
Wii tänu *tal*, mis nõdrus läkitand.

Ei keski tohi mulle ärakeelda,
Et lootust olen *tema* peale pannud.
Kui haiguses mul liikmed walutanud,
Siis oli *tema* häda kergitanud.

Kui, Ukku, sina ilma ruumis elad
Ja sinu wägi woolab igal pool,
Siis kuuled sa kõik ohkamiste kõlad,
Mis walud meile teind ja teraw nool;
Kui sull ka teadawal on meie wõlad,
Siis õpeta: kus paranduse sool?
Mull astu ükskord waatesihi taha,
Nii kui sa wälgu teras langed maha!

Ei ülekohus tõest, mis sinult nõuan,
Et ennast tuleksid mull' näitama;
Ma tahaks ilmale, kui pikalt jõuan —
Sind kuulutada, *wägew jumala!*
Kui halp ja jõle kurjal teel ma sõuan,
Siis pangu nad mu keha põlema.
Et südames mul *sinu* üle kahtlus:
Sest tulgu kaduwas mull' juba nuhtlus.

Siin org on waik; ei tõised wõi sind näha,
Mis härrandus sul liikmeid ehitand.
Kui üpris suur ja läikiw sinu keha,
Mis mulle waate ette olid pannud.
Mul seiswad ootes silmad wasta eha,
Neid poolelt olen warjul laugutand —
Sa wõid — kas leekes nüüd, kas pilwes tulla:
Üht ainust ast'mist las' mul märgiks olla?

Ja miks ei wõi, mis sündind ennemuiste,
Niisama hästi täna ilmuda?

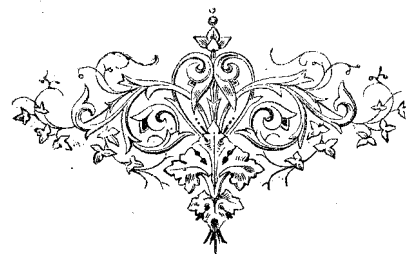
Kas jumalatel ial heldus' paiste
 Kui kaduwal saab otsa lõppema?
 Kas igawene wägi nagu suiste
 Õrn õilme iludus wõib närtsida?
 Kui täna sa mull palgeid ei saa näitma,
 Siis pean ma usaldusest lahti heitma.

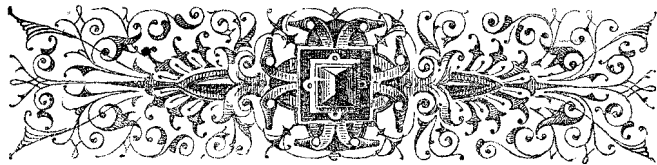
Sind ennast otsin ma; ei armu andeid, —
 Sind ihkab süda: tule wistist sa!
 Ma ootan siin ja tõutan ohwri kandeid
 Sull waewa palgaks rohkest tasuda. —
 Kui janus lilled ohk'wad kastest jootjaid,
 Nii tülpind hing mul tuge sinust ka.
 Kui lõpeb päew ja sina jäed weel wiwul,
 Siis märkan sest: mul jumal 'pole tiwul.

Ma tahan oodata ja rahul jäeda,
 Ei kannatuses mitte tüdida;
 Kui täna juhuks puutuma sull aega,
 Ehk saad siis homme seie tulema?
 Kus laias ruumis rohkest korral seada,
 Wõib mitu tükki pikal wiibida.
 Mis meie mõedul tuhat aastad loewad:
 Sull ühe silmapilgu sisse poewad.

Mul põrmul 'polnud tahtmist kiirustada,
 Sest sull on teadaw minu päew'de määr;
 Ma sõidan merel, wõi ei aru saada —
 Kui kaugel praegu ligem kalda äär.
 Kuis muiste laulud meile awaldama
 On saand, neist kuuleme: et sinu käär
 Meil elu eiet ükskord katki lõikab —
 Kui põrmu kais' meid koju jälle hõikab.“

Nii puhus Lembit; heitis puie warjul'
 Ja ootas jumalat seal õhtuni.
 Päik paistis lahkelt, sundis linnud karjul
 Aeg-ajalt lustil laulu trallile.
 Kui nõnda kõige päewa olnud luurjul,
 Siis tahtnd ka öösel jäeda koiduni.
 Tal silmad alla weerand päikest waat'wad,
 Ei märkandki, et tähed walgust saatwad.

Wiistoistkümnes laul.

Ei jumal tulnd! ei tulnud õhtuehal,
Ei tulnud ööl, ei toisel koidulgi,
Ei toonud oma palgeid muru nähal,
Kell kirjud lilled kudund ehtesi;
Mis päewal päike, öösel täiskuu kehal
Olnd õilmeid puhkend õitse-iluni —
Ei wõind ta kuskilt Uku nägu leida,
Kes täht'de walgust sõgestada wõida.

„Ei“ — puhus Lembit — „jumal wõinud tulla,
Ta asub kõigilde ju täiuses.
Ilm-aegu ohkwad wagad hommikulla
Ja õhtul Ukut kõrgel walgus' wäes.
Kas nende ohkamist ta kuulnud olla?
Kas palk ja nuhtlus seiswad tema käes?
Ja olnud alguses maailma woolnud
Ja jäeb nüüd kõigis piirmata kui koolnud?

Ei wõi ta ennast kuigi liigutada,
Sest *Kõik* ta on ja elab kõige sees.
Kui magaja ei asemelt wõi saada,
Nii tarretanud Ukku suuruses.
Kes wannet toob? kes tuleb õnnistama?
Ja kellel rõem ja walu seiswad käes?
Neid näikse antud juhtumise hoole,
Nad käiwad wahetes kui mõõn ja woole.

Nii ise abita, kuis peaks ta jõudma
Meil abi tooma? — Selge jamsitus.
Sa keelad rahwast täiusele püüdma,
Mis sinuta ehk oleks sünnitus!
Sa õpetad meid silmi üles sõudma,
Kust tööta leib wist kaswab igas suus!
Kes õnne siin ja rahu tahab saada:
Neid püüdku omas pöues sepistada.

Mis siis? — Mind mõttekuju küpsetama
On juhtus toond. Ja et ma selgest tean,
Et taewast midagi ei unes saada, —
Siis nõu ei muud, kui et ma wirgust pean
Nii korraliste asju toimetama:
Et *kõiklik*' tulu koob, mis mina sean;
Sest seal, kus armu tuld ei matta umbus —
On tõeste kaswamas ju parem tundmus.

Kui ma nüüd tean, et jumalad ei anna —
Ei unenäuski meile kingitust,
Ja inimesel muud ei järe kui: „*kanna*
Sa ise hoolt, ehk leia lõpetust!“
Siis tahan mõtteid selle peale panna,
Kust tulewik wõib loota kergitust.

Meil seiswad abimehed *peas* ja *põues*:
Neid peame tarwitama elu õues.“ — — *)

Nii mõteldes ja töös olnd aastad läinud,
Kus Lembit talwel asund külades,
Ja lapsed tema koolitusel käinud,
Kui head nõu otsimisel iga mees.
Sai kewade õhk metsad haljaks teinud,
Siis asupaik tal jälle metsades.
Ta tasund seega rahwal laenu wõlga,
Et neile kulutanud pead ja selga.

Kui suwed, talwed korda mööda-käigil
Tal waikist elu kolmkord kiigutand,
Olnd ühel õhtul päewa weeru läigil
Mets wõerast heli tema kõrwu kan'nd,
Mis selge õhta rahulisel waigil
Tad kogemata nagu ehmatand;
Sest müdin kostab kaugelt metsa läbi —
Kui oleks käigil mõni ratsu kabi.

Ja Lembit silmab puude wahelt parwe
Sealt ratsulisi sõitma ligemal';
Üks tulejatest puhub oma sarwe,
Et linnud lendu tõus'wad kohkuwal;
Ei saanud Lembitu weel selgest arwe,
Kui üks ju seisnud tema ligidal.
See teretand ja hakkand otsust nõudma,
Kas ööseks rahwale nad saawad sõudma.

*) Siin puudub üks *wahetükk*, millest kadund kirjaniku järele
jäenud paberites pisemat jälge ei ole leida.

Wälja-andja.

Kui wõeras pikemalta jutu puhus,
Et kogemata teelt nad eksinud,
Olnd Lembitule just kui õnne juhus
Üks jume kuju silma woolanud:
Kui oleks tale kahelduse nuhus
Üks taewa neitsi arstiks läkitud.
Nii kaunist kuju nägiwad siin silmad,
Et nende jälgil kust'sid täht'de ilmad.

Kui mehed maha kargand hooste seljast
Ja waipu lahutanud murule,
Siis sasind üks mees kinni ratsu waljast
Ja tõine tõstnud neitsi jalule; —
Ei tohtind siiski kand tal muru haljast,
Waid waipa mööda minna sammule.
Nii jumaliku 'polnud Lembit näinud:
Wist oli taewa wäraw lahti läinud.

„Oh taewa kuju, astu, astu maha!“
Nii hakkand lahkelt tema paluma:
„Ei kauem kahewahel seista taha,
Kus taewa saadiku sain nägema!
Mull' anna andeks endist meele paha,
Et Ukku wõimust läksin salgama.
Sa oled üks neist kõrgeist saadikutest,
Kes neile läkitatud halastusest“.

Kui kõrge neitsi seda kõne kuulnud
Ja kogemata metsmeest silmanud,
Olnd oma seltsilasi tema keelnud,
Et wõeras kellegist ei puutunud
Wõind saada, keda Tühi seie tuulnud,
Wõi Pikker pilwest maha puistanud.

Siis lahkel näul, kui tutwa teretusel
And sõnasi ta nõnda awatusel:

„Ma olen loodud inime kui sina —
Üks kunstlik kere sooja werega;
Ei saa sest kulda ial, mis on tina,
Ei surelikust taewa looma ka;
Ehk kõrgest wõsust sündinud küll mina,
On siiski mulla põrm mull isamaa.
Mull antud usk, mis kõigil wenna paela
Kui ühe isa lastel sidund kaela.“

Siis anti käsku kõige sulastele,
Et koormad hooste seljast peastaksid,
Ja puie oksadesse ripakille
Paar waipa telgiks ülestõmbaksid;
Ja teenjad piigad läksid hallikale
Ning tõiwad märga hõbe peekris nüüd:
Mis keele kasteks kaetud muru peale
Siin söögi kõrwaliseks pandi neile.

Kui kõrge neitsi istund padja sülle
Ja palund metsameest ka istuma,
Kus wastastiku tõise sõrwa külle
Üks ase oli jäetud leskena,
Siis noppind neitsi mõte nurmelt lille.
Ja hakkand juttu nõnda puhuma:
„Eks elu sarnasta meil lusti pidu,
Kus mitmel kaswab tutwustuse idu?“

On teisil päewal wäsimus ja ilu,
Siis rahul uinul wälja puhatud,
Seal kauwad luuled, nii kui koidu wilu
Neid kiirelt metsa oleks tuiskanud;

Seepärast peaksiwad, kes tundwad pilu,
Mis armastuse nõel on õmmelnud,
Nii kindlast oma põue ruumi kõitma,
Et maru tuuled neid ei peaseks wõitma.

Nüüd kõige pealt siin peame järel nõudma:
Kust tuleme ja kuhu weab meid siht?
Ma hakkan sulle rada ette sõudma
Siin lühidelt ja sõnades ka liht:
Et kaugelt üle mere pidin jõudma
Ja seie tulema, kus armu kiht
Mind sundimas on: otsekohe minna
Siit aega wiibimata Riialinna.

Mu kallist kodumaad ja lapse orgu
Ei saa ma millalgi wist nägema;
Mispärast mitu päewa leina norgu
Ma mere teel ju pidin põdema.
Ehk laewast peasnud, saba vähem sorgu
Küll näitab, tahta süda närtsida.
Mul peig on esimene kõrget sugu,
Tast peawad maa ja rahwas palju lugu.“

Ja neitsi palus nüüd, et elu kaiki
Tal Lembitu ka wõtaks kuulut'da:
„Sul näitab olemine kõrgem läiki, —
Ei mets wõi olla sinu kodumaa?“
Ja Lembit kostn'd: „Wõls segab teile näiki
Ning tõstab madalust tükk kõrgema.
Ma olen endist põlwe mulda pannud
Ja tema seltsis nime käest ka annud.“

„Siis kõnele, mis on sind metsa toonud?“
Nii kõrge neitsi jälle küsima:

Kas waenu oda õnnetust sull' loonud,
Wõi wiletsus sind sundind põgen'ma?"
„Ei“, kostis mees — „ma olen kangast koonud,
Mis paljast ilma kataks kuuega,
Et need, kes minu värki riided teinud,
Ju tükikese taewast siin on näinud.“

Nuud neitsi kostnd: „Töö näitab imeline!
Ma kuulin küll, et maailm valu täis;
Mis aga jaksab nõder inimene,
Kui üle kallaste läind jõe pais?
Ta tehku parem tööd, mis kasuline,
Et kaits'da teda wõtaks rahu kais.
Jäi hing ja süda temal ala puhas:
Siis elas maa peal ta kui taewa luhas.

Üks muiste laulik olnud kuulutanud:
Et hing, kes wäsind elu koorma all
Ja wett ei leidnd, mis teda karastanud,
See tõstku waate üles kõrgemal'.
Üks arm, üks abi 'pole otsa saanud,
Sest lõpetus on üksnes kaduwal.
Kell' kindel usk, et wägew jumal taewas,
Sell wäsimust ei tule elu waewas.

Üks armu jõgi woolab läbi ilma,
Ta laenetel' ei tule lõpetus.
Kes ujuwad, ei märka ial külma,
Waid südant kütab armu palawus.
Kui lõpeb tee, siis wõtab taewa hõlma
Neid kaswandikuks wasta igawdus.
Kel himustus on saada jõe kalda:
See astgu liikmeks armastuse walda.“

Seal astund wälja üks neist seltsi meestest
Ja hakkand Lembitul ka paluma,
Et tema neile peastjaks eksi teedest
Kui tuttaw saadik tuleks juhtima.
Ka neitsi tõutas tänu lahkest meelest
Ja rikast palka peale lisada:
„Ma loodan sulle tuttawamaks saada:
Kes teab, ehk lased ennast ristitada?“

Siis kostnud Lembitu, ja silmawaate
Tal tunnistand, et lustind minema:
„Kui õpetus on taewa keele saate,
Kes teab, mis wiimaks siis wõib sündida.“
Kas tahte sünnitus olnud kõrgemate,
Wõi wõitnud neitsi teda silmaga:
Tal oli nõu neil saatjaks kaasa minna,
Et kristlasi seal tundma saaks ja linna.

Kuustõistkümnes laul.

Ja tõisel hommikul' kui une kaisus
Kõik wõerad asemel weel puhk'siwad,
Kus linnu laulus, waikses õilme haisus
Päik murul hiilg'nud kastepisarad,
Olnd süda Lembitul nii õnne paisus —
Waik mõtted Loojal tänu walawad —
Et põlwile ta langend muru peale
Ja tasa kaebades seal tõstnud heale.

„Ei tulnud Ukku mulle õhtu-ehal,
Mis kulla karwa pilweid palistas,
Ei tulnud tema õrnal lille luhal,
Mis muru pinda koidul haljandas;
Kull tuhat hiilgust läikis taewa kehal,
Kus täht'de hulgad käisid mängimas:
Ei paistnud siiski kuskilt Uku palge,
Kes warjutanud oleks täht'de walge.

Ja selgest olin mina teda märkand,
Kui kõrget neiu teretand mul silm,
Üks wõeras wägi südamesse tärkand —
Mis tunnistanud palawus ja külm —
Ma tundsin äkitselt kui unest ärkand,
Mind rüppe wõtnud oli kaunim ilm.“
Nii puhund Lembitu; kus tuskas tuju
Ei lasknud näha tad eesseiswat kuju.

Sest kõrge neitsi tulnud tänu andes,
Et Lembit luband tulla juhtima,
Ja walwsal silmal öösel hoolt siin kandes
Ei tule walgust lasknud kustuda;
Waid puid ja oksti rohkest peale pandes
Tuld heledamalt ajand põlema;
Et walgest peletatud metsa koerad
Ei julgeks hirmutada wäsiwad wõerad.

„Ei mäleta ma kõigel eluajal
Weel magusamalt olla maganud,
Kui täna öösel paksul metsa rajal,
Kus sinu hoolekand' mind warjanud.
Ma annan tänu sull' ja lehtis majal,
Mis Uku käsi warjuks plehtinud.
Siin asujal wist selle elupäewad
Ju kaduw põlwes juba taewast näewad.

Kus ligem jõe laente woolu lohin,
Waik weepinna selgem peegli läik,
Kus metsas puude kõikuw ladwa sohin,
Seal kõige elukihutaja paik,
Neil külaliseks Kõu ja maru kohin:
Mis onnelik on sinu elukäik!

End' tahaksin ma rahurikkaks kiita —
Kui pikemalt siin tohiks aega wiita.

Kui waatekujutused mind ei peta:
Sind rõhub põues sala wiletsus?
Siin 'pole mõnusama ette wõtta —
Kui kõrgem tõusta, kuhu kurwastus
Ei jõua meile enam järel tõt'da,
Waid waimul igawduse wabadus.
Kes wara ilma kärast ennast peitnud,
Need leidwad jumala, kui hinge heitnud.“

Nii puhund neitsi, Lembit rõemsast hüüdes
Tal kostis: „Juba saab sest küllalte!
Mis aitaks lend, mind pilwe piirde wiides —
Wõi kaugemgi — kas taewa lätteni:
Kui rahwa sugu tuhanded kõik püüdes
Ei põrmust tõuseks sammu kõrg'male?
Mis troosti wõiksid tuua kandle keeled
Neil waestel', kellel kurwad muremeeled?

Seal lugemata rahwa hulgad nutwad
Ning ohkwad walusängis igal ööl.
Ei keski ütle: „Teie minu tutwad,
Ma tahan trööstida teid koidu eel!“
Ei! abita nad waesed loomad kaeb'wad
Ja taewas läigib uhkel tähte wööl — —
Kuis tohib maailm pidu-ehteid kanda,
Kell misgi 'pole troostiks meile anda?

Kes õnnelikud, ehitagu kojad
Seal taewa jõe kuldse kaldale,
Kus südameid neil kaunid laene pojad
On ala kihutamas ilule.

Kui wõiksite ehk jõest ta wiimsed ojad
Kõik wiia põual kõrbend nurmele, —
Ei kõrbend põld saaks enam lilli tooma,
Ei aurand wesi muud kui pilwi looma.

Ei wõi mind täna hoida kütke, kõied,
Sest õnne tuul neid kõiki katkendas!
Mul puhkemas on kaunid rõemu õied,
Ma olen õnnelik kui kuningas;
Et minu loodud toa lehtis-nõied
Üht taewaliku olnud warjamas.
See mälestus ei kustu minu meelest,
Et tänu olin kuulnud tema keelest.

Mis tulewikul toob mull juhtumine —
On praegu warjul paksu pilwe all,
Ma tunnen, et üks sala tõmbamine
Mind kõndma sunnib sinu ligidal;
Seal teel on kõik nii uus ja imeline,
Kui seisaksin ma wõera tahtewal.
Kas asja *selgust* enne wiimist eha
Mu põrmu silmal antakse weel näha?

Üks jumalikust juurdund kõrgem idu
On siginemas minu südames.
Küll wäetike kui õhem lume kidu
Wast pisut nähtaw päikse terades.
Kui seisaks taewas suremata pidu
Mind ootes tulewiku kauguses.
Kas ristilaste laiad armutiwad
Mul waba waimu ükskord senna wiivad?

Kui ristlasi ma tundma saan, et hulgad
Neil tões ja tegus sinu sarnased,

Ja nende seltsis kawaluse kolgad
Ei surmama saa minu lootused;
Kes teab! Ehk wõiwad õpetuse tulgad
Neid mulle juhatada õiget teed:
Kus usk ja tegu *ühes* kangast koowad —
Ja inimesi ingliteks siin loowad?

Nii kaua rändus wältab põrmu kaisus,
Ei lahku meie küllest eksitus,
Wast wiimaks kõrgel taewa lätte paisus
Wõib ükskord wasta tulla tõsidus.
On meel ja mõtted kahelduses raisus,
Siis lõpeb kallis hinge rahudus.
Kui talutates kät mull' tugeks annad:
Siis loodan, ehk mind eksitusest kannad?

Kus süda meil ja lootus kindlast asub,
On tulewikus õnnis rahu maa;
Mis hinge peal siin raskus koormaks lasub,
Seal unustusesse saab kustuma.
Üks wägew, kesse head ja kurja tasub,
Meid kaalub kõiki oma kaaluga.
Kui Vana Isa seda õnne annaks,
Et kaalud seal meid ühetasa kannaks.

* * *

Paar aastat juba kiirelt mööda sõitnud,
Kus käest meil kadund oli jutu jälg.
Ehk Lembit mõnda tarkust lisaks wõitnud,
Ei kustunud tal õppimise nälgi;
Kui sõnu nähtustega kokku kõitnud
Olnud eestpool walgel, tagant mustem selg,
Se sundind terasemalt täheldama
Kui wahetust ei pidand kahetsema.

Kes kauem aega arwamise kallal
Kui Lembit waikselt teinud waimu tööd,
See õpib aegu mööda omal tallal
Wist mõistus' juhil leidma elu teed;
Kus tõised talutaja meele wallal
Ei märka muud kui pimeduse ööd:
Seal harib tema walgust seletama
Ja mis ta ümber sünnib aru saama.

Ei kristlased kõik rändand ühel sihil,
Neil jooksis mõni rada kõweras;
Nad käisiwad küll sagedaste pihil,
Ei nähtud siiski tegud sõna ra'as,
Kus kastud wenna armastuse kihil
Põld ohakaid nii rohkest kaswatas.
Jah, kaunim näitas põesal wäljast wari
Kui suhu pistes maitstes tema mari.

Üks jumal olla neil ja isa taewas;
Mis pärast walawad nad temast kolm?
Ning puhuwad, et pühas usu laewas
On kolm ja üks just sarnaline tolm.
Üks jumal *sureb* kibedamas waewas,
Ja ommetegi elawad weel kolm!
Et kolm ja üks ei kuskil wahet näita:
Ei jaksa meele mõistus mitte täita.

Kristlase õnned õits'wad tõises ilmas,
Tal olewik siin lühik hädaoht.
Kell' walu piinas weereb pisar silmas,
Sell' ootmas ees ju õnnistuse koht;
Siin saadud haawu palawas ja külmas,
Seal terweks teeb kõik kindel usu toht.

Nii seletawad õpetuse andjad
Ja tõised wagaduse warju kandjad.

Sell' jumalal, kes kõik maailmad loonud,
Olnd täielikud algus' kätte tööd;
See kangasjalg, mis kaswud, loomad koonud
Ja neile teinud kirjud elu wööd:
Üks ainus liikatus kõik liikust toonud,
Mis töötab päewad läbi nüüd ja ööd; —
Et aeg ja igawdus, kes kustumata,
Ei puhka silmapilku *liikumata*.

Nii laia kirjaline mõt'de liikus
Olnd kaua raskendanud Lembitu,
Mispärast ta kui liblekene kiikus
Siin tuule õhus, süda rahuta.
Tal waew kõik olnud tühi ajawiitus:
Sest mõttesi ei awaldanud suu.
Ei raatsind tema sõbru pahandada,
Niisama pisut nende usku saada.

Et kõrge neitsi ammu naaseks saanud
Ja tõist last rinnal juba imetas,
Ei olnud nende sõbrus külmetanud,
Waid iga päew veel kuumus kaswamas;
Kes Lembituga korra tutwustanud,
Wist sõbrus' sidet kõwem kinnitas:
Sest tema wiis ja olu selgest näitis,
Mis täieste ta iga kohut täitis.

Üht tükki ommetegi wõeraks pandi:
Miks Lembit ennast ei lasknd ristit'da.
Küll rohkest püüdnud õpetuse andi
Tal papid seltsis kätte jagada;

Ei siiski tehtud wägiwaldselt sundi
Waid loodeti: tund tuleb sundmata. —
Kes enda igatsuse tungil tuleb,
Sell usu leeke kõige lausam põleb.

Kui lootus' nurm ja ootus kaunil õitsel
Uut usuwenda arwanud ju käes,
Seal leiti äkitselt, et ööde kaitsel
Tad ärakadunud kui ime wäes,
Et jälgesi ei kuskil päewa paistel
Tast nähtawale tõusnud silma ees.
Kas tuule õhus kuri teda kõitnud,
Ehk sügawuse waimud saagiks wõitnud?

Kus elas tark, kes oskas wastust anda,
Mis ime läbi ärakadund mees?
Kes oskas juhatada kauget randa
Wõi saare paiku kuskil meredes:
Kus peale kuri teda wõinud kanda,
Kes meilt kui suland tina tuhka kees?
Küll kuulati ja otsiti ta järel:
Ei leitud märki siiski maal ei merel.

Seitsetõistkümnes laul.

Kui rahwas Riias alles päid weel murdnud,
Ei keski asja oskand selet'da,
Kõik kadund mehe sõbrad häda kurtnud,
Et lootus' õilmed läind neil närtsima;
Olnud Lembitul ju liikmed endseks turbnud,
Et metsi-mööda kestsid rändada,
Ta oli end'se laane jälle jõudnud
Ning rada jälgi hallikale leidnud.

Siin soowis tema puhkel pesitada
Ja tulewiku tööd wast mõtelda:
Kas Lindanisa poole sammutada,
Wõi wõerast rada minna tallama:
Kus mõtte kuju tahtis awaldada
Ja seemne uudist põldu külwada,
Et näha saaks, kas niiskus idu annab
Ja omal ajal küpset wilja kannab?

Ta tahtnud rahwast lasta kokku hüüda
Ja juhatada neile paremad,
Mõnd ärksamatest oma wõrku püüda,
Kes õpetusest tulu märkawad.
Et taewa andeid kusagil ei müüda:
Õnn meil, kui saame häda warjajad,
Kes eksituste eest meid jõudwad kaits'da
Ja südamele anda rahu maits'da.

Mis ükskord juba wara noorus' wäljal
Tad õnnelikult olnud mängitand:
Kas kaswab troosti igatsuse näljal,
Mis walu pisarad kõik kuiwatand
Ja wäsitatud rusuks murtud seljal
Üht waluwõtja padja alla pann'd?
Kas armu sund ei jõuaks ilma täita,
Ja tema wägi wiha waenu wõita?

See kõrge mõte olnud pühal mehel,
Kes kristlastel on jälgi rajatand,
Mis ülestõustes esimesel lehel
Ju armatise käigid näpistand;
Et waidlemised tulnud nende wahel,
Kes tõistel *kujuks* olnud ette pann'd.
Kast õnnistust peab andma: *Elaw tegu*
Wõi *ebausu* petis walenägu?

Kui nõnda mõteldes ta künkal seisis,
Kus päike kipus alla weerema,
Seal silmand kuju ta, kes eemalt tõusis
Ja naiste sugust näitas olewa.
Rutt sammu rändjat künka peale sõudis —
Kui päike läänes tahtis kustuda.

Ja waata imedust! Üks wõeras wägi
Olnd surmand naest, kui Lembitut ta nägi.

„Oh, *Lillik!* Sina siin!“ — See rõemu heli
On nõrka minestusest kiskunud:
„Oh armu wägi! laena sõnal woli,
Et kallis elusse saaks õhutud.
Kui oleks nõdrus tal, kes teab kui wali:
Soe armu käes jäepangad sulanud!“
Nii puhund ta ja püüdnud jahutada,
Et minestust saaks armsalt lahutama.

Kui *Lillik* wastust anda tahtis, keelsid
Tal sõna laus'mist silmapisarad,
Mis palgeid mööda jõgena tal woolsid:
Kui tahaksiwad matta kurbdus' maad.
Ehk *Lembitul* küll mokad märga neelsid,
Ei kuiwand lüpsil pisar' hallikad.
Siis wõtnud tema noorik-naese kaisu
Ja püüdnud äratada armu paisu.

„Kas nõnda pika lahutuse järgil
Me' täna ükstoist saame nägema?
Sa ütle mulle nüüd: mis ime-wärgil
See õnne täht meil tõusnud paistama?
Sa elad weel! Ehk jõuan sinu märgil
Ma wiimselt teelt ka heitma puhkama.“ —
Nii puhus *Lembitu*, ja pisar woolas,
Mis rõem ja walu ühel osal soolas.

„Oh õnnetund, oh õnnis tundmus' wägi!“
Olnd naesel esimene pajatus;
„Ma olin ohkanud kui leinakägu
Ja soowind: surm! las' tulla lõpetus!

Oh minu magus, magus armu jägu,
Mul suur on sinu wasta eksitus!
Mu kallis mees! kas wõid mull' andeks anda?
Ja siis las' surm mind kohe hauda kanda!

Kõik mööda nüüd“ — nii pikemalt ta kaebas:
„Mul tahab waene süda lõhkeda!
Kui jumalad ei awita meid taewas,
Siis peame kurna kütüsis lõppema!
Kes wõib meil abi anda raskes waewas,
Kui wiimne lootus' jalg läind lonkama.
Ehk *Lindanisa* ilu läinud tuhka,
Ei wiletsuse wits weel siiski puhka.

Meil algas sõda, kui sa olid läinud,
Sest *Wamba* rutas *Lätti* rõõwima,
Kus tema nende maa olnd paljaks teinud
Ja koju tulnud rikka riisuga.
Kui kawal *Saksalane* seda näinud,
Olnd tagasihutand ta kiiruga;
Seal surma meie wahwadele tehti,
Et pisut kojutulejaid neist nähti.

Sest kitsas orus oli hakkand sõda,
Lai jõgi ühel pool ja toisel laan.
Seal langend waenlan' äkist peale, keda
Ei ükski teadnud nõnda ligi maan.
Küll olnud kole nüüd, mis mõek ja oda
On teind, et täidetud saand surma saan.
Need pisud wiletsaid, kes koju juhund,
On pika lugu nende piinast puhund.

Ka Wamba langend. — Siis kui laened merel
 Ning rahepilwed weerend waenlane,
 Kes suitsul, tulel, wõitlemise werel
 Kõik külad, pered pannud leেকে.
 Seepeale tungind kihulase perel
 Ta wägi kokku meie linnale,
 Kus wiimseid meeste riismeid sinu isa
 Olnd warjuks kokku korjand Lindanisa.

Nüüd *Atsu* sõtta läks. Tal pidasiwad
 Püst oda kõrgel wäsind rauga käed,
 Ning wana wahwa meel ja uhkus' tiiwad
 Tal paistsid näust, kui julged sõawäed —
 Ta kannul käies — lahingisse wiiwad,
 Kus kõigil muud ei ees, kui surma teed.
 Rauk paksus mässamises haawamata
 Weel waenlast loodab põgenema saata.

Sealt õhtut wasta langeb wäraw linnal,
 Mis kõrgelt lastud kiwid põrutand,
 Ning mattab kõik, mis nool ja oda winnal
 Siin prügi alla puhkma oli pand.
 Kui werd ju küllalt woolnud mulla pinnal,
 Olnd surm ka *Atsul* elu lõpetand.
 Ma peasin warem weel kui waenu kari
 Mind silmas; abimeheks ööde wari.

Miks puhun pikemalt? — Suur tuhahunnik
 On uhked majad nüüd ning tore linn.
 Kui waenlan läind, siis suikus were sunnik!
 Nüüd nagu mind on raskem leinamin'

Kõik pannud ootma kunni rahu tunnik'
 Meid tuleb peastma siit, kus häda pinn.
 Nii kaua meile elu walguis kestab:
 Üks teisil wistist waenu leina westab.

Siis wiimist rammu mina kokku wõtsin
 Ja läksin teele, kas ehk leian sind.
 Ning mida kaugemale sammud tõstsin,
 Sed' julgemaks olnd teinud lootus mind.
 Kui wäsimata ööd ja päewad tõtsin,
 Siis leidsin puhkepaika leske lind.
 Nüüd haawad wõite rohkemalt werd woolda:
 Kui andeks andmist saand, siis tahan koolda.

Siin olen ma! nüüd lahkuda ma tohin;
 Ma tundma sain ju armu maitsedest;
 Ning tohin ütelda: ka kurwastuse kohin
 Mull andis maitsta elu kibedust.
 Mis patustand, nüüd kahetsetes ohin:
 Las' andeks tada wiimist musutust,
 Mis lahkudes mull otsa peale wautad
 Ja sellega kõik tehtud eksid kautad“.

Nii puhudes, kui kaunim närtsind lille
 Tal langend pea *Lembitu* rinnule;
 Weel ükskord waatnud silm kui õnne sülle
 Täis palaw armu kaasa palgele;
 Ja siis, kui surm tal külmaks teinud külle,
 On *Lembit* pisarad last wallale,
 Mis wägise ta oli kinni hoidnud,
 Et *Lillik* rohkem kurwastust ei leidnud.

Ja Lembit warjand surnu omas kaisus
Nii kaua hellaste, kui ärkand koit,
Kus linnu laul ja hilekesed haisus
Olnd kuulutand: nüüd päewa käes on wõit.
Siis walmistand ta sāngi mulla paisus
Kuh' armukese keha puhk'ma heit:
„Siin olgu Lillikule kätk ja sāngi,
Nii kauaks kui meil' uuendakse māngi!“

